

Tweede Kamer, de Wadden

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT

Concept

De vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat en de vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur hebben op 8 oktober 2026 overleg gevoerd met mevrouw Bertram, staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de heer Van Essen, minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, en de heer Karremans, minister van Infrastructuur en Waterstaat, over:

- **de brief van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur d.d. 7 april 2026 inzake reactie op verzoek commissie over de brief van Natuurmonumenten mede namens Coalitie Wadden Natuurlijk met betrekking tot kansen voor duurzame toekomst voor Waddenzee (29684, nr. 304);**
- **de brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 10 april 2026 inzake reactie op de brief van Natuurmonumenten, de Waddenvereniging en It Fryske Gea met betrekking tot de beleidsbriefing Bereikbaarheid van Ameland in balans met natuur (29684, nr. 305);**
- **de brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 10 juli 2026 inzake voortgang gesprekken over de productiemiddelen voor de nieuwe concessies voor de Friese Waddenveren (23645, nr. 906);**
- **de brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 5 oktober 2026 inzake reactie op verzoek commissie over afschrift van de brief van Schelpenwinning Waddenzee BV, Rousant BV en Testamare Holding over situatie van schelpenwinners in Waddengebied/Noordzeekustzone (2026Z21083);**
- **de brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 25 september 2026 inzake nachtelijke snelheidsverhoging watertaxi Wadden (29684, nr. 309);**
- **de brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 7 oktober 2026 inzake reactie op verzoek commissie over consultatie bewoners en stakeholders inzake Natura 2000 Wadden (2026Z21335);**
- **de brief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 6 oktober 2026 inzake verzamelbrief Waddengebied voor commissiedebat Wadden d.d. 8 oktober 2026 (2026Z21192).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat,
Huizenga

De voorzitter van de vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en
Natuur,
Steen

De griffier van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat,
Schukkink

Voorzitter: Bromet
Griffier: Rijkeboer

Aanwezig zijn zeven leden der Kamer, te weten: Boelsma-Hoekstra, Bromet,
Goudzwaard, Van Houwelingen, Vellinga-Beemsterboer, Wendel en Wiersma,

en mevrouw Bertram, staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de heer Van
Essen, minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, en de heer
Karremans, minister van Infrastructuur en Waterstaat.

Aanvang 15.17 uur.

De **voorzitter**:

Welkom bij het debat over de Wadden. Welkom aan de Kamerleden. Welkom aan de
maar liefst drie bewindspersonen aan mijn rechterhand. Welkom aan het publiek op de
tribune.

We hebben drie uur de tijd voor dit debat. Ik wil voorstellen om debatten onder de 30
seconden gratis te laten zijn en debatten daarboven ... Nee, sorry. Interrupties onder de
30 seconden zijn gratis, maar tellen boven de 30 seconden voor twee. Dan zijn ze snel
op. Kijk dus uit met lange interrupties. Stel goede, korte vragen. Alle interrupties worden
gedaan in tweeën.

Ik wil als eerste het woord geven aan mevrouw Vellinga-Beemsterboer van D66.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):

Dank u wel, voorzitter. Er is geen onderwerp in deze Kamer waar ik me zo bij betrokken
voel als het onderwerp van vandaag: de Wadden. De Wadden zijn ons enige natuurlijke
werelderfgoed. Hier zijn natuur, geschiedenis, waterveiligheid, economie en leefbaarheid
onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Daarom kozen we in 2020 voor één gezamenlijke agenda voor het Waddengebied, met
de blik op 2050: één gezamenlijke agenda voor de keuzes en opgaven waar partijen
gezamenlijk voor staan rond het Waddengebied. Dat zijn opgaven als: hoe gaan we om
met de balans tussen ecologie en economie, hoe behouden we de unieke kwaliteiten
van de eilanden en hoe zorgen we ervoor dat we snel kunnen schakelen in een
dynamische omgeving?

Maar wat komt er in de praktijk van die gezamenlijkheid terecht? Als je het mijn fractie
vraagt, is dat veel en veel te weinig. In elk advies van het Omgevingsberaad
Waddengebied, de door Rutte III ingestelde adviesgroep, lezen we het weer terug:
"Vraag om onze mening. Stem af tussen de verschillende ministeries. Maak een
integrale afweging." Met andere woorden: "Betrek ons. Doe het samen. Kijk naar het
hele plaatje."

Dat voelen niet alleen de officiële instanties zo: inwoners, ondernemers en bezoekers
hebben zich verzameld in de stichting Wij zijn de Wadden. Zij deden een hele duidelijke

oproep: niets over ons zonder ons. Als oud-wethouder van Vlieland kan ik de ministers en staatssecretaris verzekeren dat als er zo'n eensgezind geluid uit het Waddengebied komt, je dat heel serieus moet nemen.

Voorzitter. In de agenda voor 2050 hebben we hele duidelijke, goede en bruikbare afspraken met elkaar gemaakt. We zetten in op één internationaal Waddengebied en nemen bij nieuwe ontwikkelingen de bestaande kwaliteit rondom onder andere natuur, rust en cultuurhistorie als uitgangspunt. Dat zijn een paar voorbeelden hiervan. Mijn vraag aan de minister van IenW is: hoe vindt hij zelf dat het gaat? Brengen we de afspraken uit de agenda voor 2050 op dit moment goed in de praktijk? Zo nee, wat is daar dan voor nodig?

Goede afspraken op papier betekenen namelijk niet dat het alleen een kwestie van uitvoeren is. Integendeel, er moeten echt nog ingewikkelde besluiten worden genomen. Denk aan zoutwinning, Natura 2000-beheerplannen en een kabel door Schiermonnikoog. Dat zijn geen besluiten die je op een achternamiddag of van een afstand kunt nemen.

Voorzitter. Ik moet hierbij denken aan het briefje dat bij de gemeentesecretaris van Vlieland aan de muur hangt: "Er zijn drie keuzes. Het kan goed, snel en goedkoop, maar niet allemaal tegelijk. Goed en snel gaat niet goedkoop zijn. Snel en goedkoop gaat niet goed zijn. Goed en goedkoop zal niet snel zijn." Wat kiest de minister? Hoe zorgt hij ervoor dat besluiten over het Waddengebied, ook als die bij andere bewindspersonen liggen, zorgvuldig en samen met het gebied worden genomen? In andere woorden: hoe vult hij zijn rol als "eindbaas Wadden" in het kabinet nou echt in?

Voorzitter. Om de minister op gang te helpen, heb ik afsluitend drie concrete onderwerpen. Het eerste is: financiële toekomst. Het geld voor de Wadden zit in een lappendeken van losse potjes bij vier ministeries, drie provincies en Europa. Valt iets daartussen, zoals het onderhoud van de haven van Terschelling laatst, dan komt het geld er pas na een crisis. De potten die het gebied zelf beheert, drogen op: het Investeringskader Waddengebied stopt dit jaar, het Waddenfonds stopt in 2029, en voor daarna is er nog niks geregeld. Gaat de minister van IenW voordat het Waddenfonds stopt het advies van De Graeff opvolgen en een Waddenfaciliteit inrichten? Dat is één plek waar het geld vanuit Rijk en regio samenkomt, zodat uitdagingen "waddenpassend" worden gefinancierd.

Het tweede is: uitvoeringskracht. Afgelopen vrijdag vroeg de Eiland 8 — dat is de samenwerking tussen de BES- en Waddeneilanden — om ondersteuning wat betreft die uitvoeringskracht. Ook dat is al eerder geadviseerd in het rapport Werk aan de Wadden. Hoe gaat de minister dit vormgeven?

Het laatste punt is inspraak. Iedereen vindt wat van het wad. Je moet er samen uitkomen. Kan de minister toezeggen dat bewoners, ondernemers en bestuurders niet pas aan tafel komen als het besluit al bijna genomen is, maar al bij de vraag wat er eigenlijk moet gebeuren?

Voorzitter. De stichting Wij zijn de Wadden zegt het zo mooi: mensen zorgen beter voor wat ze liefhebben. Ik nodig de ministers en de staatssecretaris uit om hun liefde voor de Wadden te laten zien.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan is nu het woord aan mevrouw Boelsma-Hoekstra van het CDA.

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Dank u wel, voorzitter. Deze zomer was ik een midweekje op Texel. Het was er ontzettend warm, droog en gezellig druk. Bovenal hebben we genoten. Daarnaast bezocht ik ook nog een aantal Waddeneilanden voor een dagje. Dat was ook genieten; het nuttige én het aangename.

Voorzitter. Maar er speelt veel in het Waddengebied; we hebben het net al gehoord. Daar gaan we het vandaag over hebben. In het commissiedebat Natuur heeft collega Koorevaar een toezegging van minister Van Essen gekregen dat bij het beleidskader natuur eerst de sociaal-economische effecten in beeld worden gebracht alvorens er onomkeerbare besluiten worden genomen. Het is heel fijn dat deze toezegging is gedaan, maar dat had wel wat voeten in de aarde. Ik vraag de minister van IenW, als coördinerend minister, of hij de regierol oppakt voor het in kaart brengen van de sociaal-economische effecten.

Vorige week dinsdag kregen we een petitie aangeboden van Wij zijn de Wadden. Meer dan 50.000 handtekeningen vragen maar om één ding: laat ons meepraten over de besluiten op onze eilanden. In dit geval gaat het om de afsluiting van natuurgebieden. Net als in Noordwest-Fryslân werden de eilanders overvallen door de plotselinge aankondiging van afsluitingen van natuurgebieden. Niemand snapt het. De bewoners willen meedenken, maar mogelijkheden daartoe ontbraken tot nu toe. We hebben dit ook in Ternaard gezien. Gelukkig worden de gesprekken nu wel opgepakt.

Richting de eilandbewoners is bij de toewijzing van de Natura 2000-gebieden aangegeven dat er oog moet zijn voor de cultuurhistorie van het eiland. Dat is bij deze afsluitingen niet het geval. Ik vraag de minister of hij kan toezeggen dat er samen met de inwoners van de eilanden gesproken wordt over het natuurherstel en hoe dit het beste vormgegeven kan worden. Ten tweede: kan de minister toezeggen om hierbij nadrukkelijk de cultuurhistorie van de eilanden mee te nemen?

Dan de bereikbaarheid. Wij hebben nog steeds zorgen over de concessie. Redden we het op tijd? Wordt het kind niet met het badwater weggegooid? Mevrouw Vellinga-Beemsterboer heeft hier in het commissiedebat Maritiem al vragen over gesteld. We gaan ervan uit dat het tijdspad wordt gehaald. Kan de minister of de staatssecretaris dit toezeggen? Ten tweede: hoe groot is het risico dat bedrijven zich door de voorwaarden in de huidige concessie uiteindelijk niet inschrijven? De laatste vraag: kan de minister aangeven of er al wordt nagedacht over een volgende concessie die beter past bij de specifieke situatie?

Dan de vaargeul naar Ameland. We hebben brieven ontvangen met zorgen. We krijgen binnenkort het afweegkader. Zonder hierop vooruit te lopen, vragen we de minister om in gesprek met Ameland te blijven om te garanderen dat de bereikbaarheid geborgd blijft, zonder beperkingen wat betreft de overdracht.

Last but not least: de eilandentoets. Dat is de toets die de uitwerking van rijksbeleid op eilanden toetst. In het vorige debat kreeg ik de volgende toezegging: de minister zegt toe de Kamer schriftelijk te informeren over de uitkomsten van zijn gesprek met de minister van BZK over de Waddentoets. De brief is eergisteren binnengekomen. Ik lees daarin dat regionale effecten beter kunnen worden ingebed in het Beleidskompas. Maar de Waddeneilanden verzoeken om expliciet aandacht te hebben voor de context en situatie van de Wadden aan de voorkant, bij nieuw te ontwikkelen beleid. Zij verzoeken om dit, bij voorkeur door middel van een eilandentoets, hierin mee te nemen. Dit hoeft niet ingewikkeld te zijn. Dit kan gewoon simpel ingeregeld worden. Ik vraag aan de minister of hij zich hard wil maken voor het betrekken van de eilanden bij de ontwikkeling van het beleid.

Afgelopen vrijdag waren we bij de E8, een samenwerking tussen de Wadden en de BES-eilanden. Zij hadden een duidelijke oproep. Eén: realiseer gelijkwaardige investeringen. Twee: versterk uitvoeringskracht. Drie: breng de eilanden in positie om klimaatadaptatie te realiseren. Dat laatste punt is meer dan belangrijk op de eilanden. Hoe neemt de minister de specifieke situatie van de eilanden mee in het watermanagement? We hebben gezien dat er aandacht nodig is als er hoog water is. Laten we voor droogte ook direct de juiste aandacht hebben.

Tot zover.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan is het woord nu aan mevrouw Wiersma van de BBB.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Dank, voorzitter. Ik wil ook iedereen bedanken die de gelegenheid heeft genomen om hier te komen kijken naar dit debat. Ik ben zelf, waarschijnlijk net als een aantal mensen hier in de zaal, inwoner van het Waddengebied. Daar ben ik ontzettend trots op. Het wad is voor veel mensen ook hun thuis. Bewoners, vissers en ondernemers leven al generaties lang met het getij, kennen de geulen en de platen en zien de veranderingen in de natuur. Die verbondenheid verdient een volwaardige plek in het beleid. Maar zoals we net al hebben gehoord bij het aanbieden van de petitie, maken juist de Waddenbewoners zich grote zorgen over gebiedssluitingen, over de vraag of ze straks nog welkom zijn in hun eigen leefomgeving. Die petitie laat zien hoe diep die zorgen zitten. Wat doet de minister concreet om hun vertrouwen te herstellen?

Voorzitter. Minister Karremans stelde namelijk eerder dat er iets misgegaan is in de communicatie naar de inwoners en dat er geen concrete plannen zijn om die gebiedssluitingen te realiseren, dus om die gebieden af te sluiten. Tegelijkertijd bereiken ons nu wel signalen — we zagen dit ook in De Telegraaf — over ambtelijke kaarten met zoekgebieden, eventueel zelfs voor jaarronde sluitingen rondom bijvoorbeeld Wieringen.

We hebben als Kamer onlangs een werkbezoek gebracht aan de visser Jan Rotgans. Die verzorgt met zijn kotter excursies en laat mensen het Waddengebied zien en proeven. Juist zulke bedrijven dreigen door dit soort gebiedssluitingen hun activiteiten straks te moeten staken. Dat is wat ons betreft het kind met het badwater weggooien en onacceptabel. Daarom willen we graag een helder antwoord op de vraag of nieuwe gebiedssluitingen van tafel zijn of nog steeds worden onderzocht. Welke onderdelen van de gepresenteerde beheer- en toekomstscenario's zijn op dit moment onderdeel van het

beleidsproces? Wil de minister alle actuele kaarten, scenario's en uitgangspunten met de Kamer en met de regio delen? Als zulke sluitingen niet de bedoeling zijn, waarom zijn de scenario's dan aan bewoners gepresenteerd? En als ze nog worden onderzocht, wat betekent "geen concrete plannen" dan precies? Inwoners vrezen namelijk dat die gebiedssluitingen alsnog via een omweg worden doorgevoerd. Tegelijkertijd horen ze dat aanvullende maatregelen voor de natuur in de Waddenzee nodig zijn. Maar met welke soorten of leefgebieden gaat het dan zo slecht dat gebiedssluitingen gerechtvaardigd zouden zijn? Op die vraag hebben we op dit moment nog geen duidelijk antwoord. Graag een concrete reactie van de minister.

Hoe worden de toestand van de natuur en de oorzaken van achteruitgang vastgesteld, en welke rol speelt de omstreden BISI-methode daarbij? Die methode is namelijk niet voldoende wetenschappelijk onderbouwd. De Kamer heeft ook al eerder opdracht gegeven om bij referentiewaarden voor natuur op zee uit te gaan van wetenschappelijk onderbouwde inzichten waarbij expliciet rekening wordt gehouden met veranderende ecologische omstandigheden; je kunt dus ook niet een piekjaar als referentie nemen. Hoe staat het daarmee?

Voorzitter. Het lijkt erop dat IenW en LNV hierover in het verleden niet helemaal met één mond gesproken hebben. Rijkswaterstaat trekt het beheerplanproces terwijl LNV over toegangsbeperkende besluiten gaat. Hoe zorgen de beide ministers ervoor dat de uitspraken en besluiten op elkaar aansluiten? Welke lessen zijn bijvoorbeeld getrokken uit de evaluatie van het proces rondom de garnalenvergunning, waarbij er eerder ook problemen ontstonden?

Voor elke nieuwe toegangsbeperking wil BBB graag een concrete onderbouwing van welke soort of welk leefgebied er moet worden beschermd en welke activiteit daar aantoonbaar de verstoring of schade aanricht. Waarom zijn juist die omvang en de duur van de beperking noodzakelijk en welk meetbaar natuurherstel moet de maatregel vervolgens opleveren?

Voorzitter. Diezelfde zorgvuldigheid verwacht BBB bij grote ingrepen in het Waddensysteem. Langs de Noord-Hollandse kust wordt al tientallen jaren zand gesuppleerd. Welke rol spelen die suppleties in de sedimentstromen en de ecologische ontwikkeling van de westelijke Waddenzee? Onderzoek van Deltares en Rijkswaterstaat wijst erop dat de ophoging van sediment sneller gaat dan de zeespiegelstijging. De platen worden hoger en geulen slippen dicht. Welke rol spelen menselijk ingrijpen en zandsuppletie daarin en wat gaat het kabinet daar eventueel aan doen?

Die vragen spelen vanzelfsprekend ook bij de vaargeul naar Ameland, die voortdurend verzandt; mijn buurvrouw had het daar net al even over. Je moet geen water naar de zee dragen, maar het is ook niet houdbaar om zand de geul in te dragen. Welke aanpak houdt de geulen op de lange termijn wél bevaarbaar? Hoe voorkomt het kabinet dat lokale gebruikers beperkingen krijgen opgelegd terwijl de invloed van grootschalige ingrepen onvoldoende wordt meegewogen? Kan de minister toezeggen dat beide in dezelfde ecologische beoordeling worden betrokken?

Voorzitter, tot slot. Bij de schelpenwinning zien we hoe onzekerheid over onderzoek en vergunningverlening bedrijven raakt. De minister schrijft dat aanvullend ecologisch onderzoek nodig is en dat hij zich beraadt op vervolgstappen, maar bedrijven die al

geruime tijd stilliggen, hebben nu een concreet tijdpad nodig. Daarbij doe ik ook expliciet de oproep om conform de aangenomen motie-Van der Plas met de provincie en de sector in gesprek te gaan. Wanneer gaat de minister dat doen? Wanneer kan de Kamer daar een terugkoppeling over verwachten?

Dank.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is nu het woord aan mevrouw Wendel van de VVD.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

Dank, voorzitter. Het Waddengebied is uniek: een balans van wonen, werken en recreëren, en dat allemaal in een Natura 2000-gebied. Eilanders zijn mensen die weinig nodig hebben van Den Haag en naar elkaar omkijken. Dat is prachtig. Tegelijkertijd zijn eilanders ook afhankelijk van onze politieke besluiten en van Rijkswaterstaat. De veerverbindingen zijn een levensader voor inwoners en ondernemers. Zonder goede verbinding kunnen eilanders dingen niet doen die voor anderen gewoon doodnormaal zijn. Inwoners zijn afhankelijk van deze verbinding voor werk, onderwijs en ziekenhuisbezoek. Ondernemers zijn ervan afhankelijk voor personeel, bevoorrading en bezoekers. De natuur op de eilanden is belangrijk voor hun cultuur. Discussies die wij daarover voeren, zorgen voor ontzettend veel onzekerheid. Ik hoop dan ook dat deze bewindspersonen bij alle besluiten die zij over de Wadden nemen, dat altijd in hun achterhoofd hebben. Het gaat niet zomaar over iets: het zijn besluiten die impact maken.

Vandaag sta ik stil bij drie onderwerpen: allereerst de beheerplannen van Rijkswaterstaat, vervolgens de haven in Den Helder en tot slot de bereikbaarheid van Ameland.

Allereerst de beheerplannen van Rijkswaterstaat. De bewoners van de eilanden en kustgemeenten zijn zich meer dan bewust van hun verantwoordelijkheid, maar vragen de overheid ook om begrip voor hun bijzondere situatie. Nu zijn ze opgeschrikt door conceptplannen die een enorme impact hebben. Inwoners zijn hier niet in meegenomen, maar als er mensen zijn die de natuur op de Waddeneilanden willen beschermen, dan zijn het die eilanders wel. Juist daarom is het belangrijk om plannen over de kwaliteit van de natuur samen met de eilanders te maken. Eilanders vragen om het laten bestaan van cultuurhistorisch medegebruik. De VVD ondersteunt dat. Een groot deel van de charme van de eilanden is juist de lokale cultuur, met haar gewoonten en tradities. Denk bijvoorbeeld aan het pieren steken, wadlopen en vissen. Ik wil de minister vragen hoe hij nu naar deze conceptplannen kijkt. Kan Rijkswaterstaat om tafel gaan met inwoners en ondernemers, niet om te informeren, maar om echt met open vizier het gesprek te voeren? Kom samen tot een oplossing waarbij de cultuur die de eilanden zo mooi en bijzonder maakt, behouden blijft.

Dan mijn tweede punt: de haven in Den Helder. Er wordt gesproken over de aanleg van een nieuwe veerhaven in Den Helder, waarvan ook de veerdienst naar Texel vertrekt. Daarnaast wil Defensie uitbreiden en worden er veel woningen gebouwd. De VVD vindt dat al deze plannen in samenhang moeten worden gezien. Hoe zorgen we ervoor dat de wegen deze toenemende drukte aankunnen?

De heer Goudzwaard (JA21):

Ik hoor eigenlijk best wel bemoedigende woorden van de VVD wat betreft het sluiten van die gebieden. Ik hoor mijn collega zeggen: we dringen er echt op aan dat die gesprekken moeten plaatsvinden tussen de mensen en Rijkswaterstaat. Maar wat nou wanneer ze er niet uit komen en wanneer grote gebieden voor langere tijd worden afgesloten, wat eerst niet het geval was? Wat zegt de VVD dan op haar beurt?

Mevrouw **Wendel** (VVD):

Er gaan natuurlijk kaartjes rond die een enorme impact hebben op inwoners. Maar ik zie het als volgt voor me. Juist de eilanders weten als geen ander hoe de natuur in elkaar steekt. Die weten als geen ander wat er nodig is. Die kaartjes zouden dus niet op tafel moeten komen om die met de inwoners te bespreken. Nee, ga nou eens samen met inwoners kijken en samen met ondernemers, die ook iedere dag belang hebben bij goede natuur op de eilanden, aan de voorkant in gesprek over de vraag voor welke uitdagingen wij staan en wat er nodig is. Wat mij betreft zijn we nu een stap te ver in het proces.

De heer **Goudzwaard** (JA21):

Dat klinkt goed. Daar word ik blij van. Tegelijkertijd word ik ook een beetje getriggerd. Hier is vaker over geschreven. Heel recentelijk is er een Telegraafartikel geplaatst waarin staat: "De minister of de staatssecretaris zegt: als er verslechtering optreedt in bepaalde gebieden, dan moeten wij vanwege Europese richtlijnen gaan handelen." Ik kan me dus voorstellen dat er bij zo'n gesprek op een gegeven moment tegen de bewoners wordt gezegd: wij zijn met handen en voeten gebonden, want dit is wat ons vanuit Europa wordt opgelegd, zoals wij dat wel vaker zien. Wat gebeurt er dan? Zegt de VVD dan ook: oké, nu is het even tijd om pas op de plaats te maken; dan moeten we dat gesprek in Europa maar verder gaan voeren?

De **voorzitter**:

Uw interrupties zijn nu op.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

Volgens mij zijn dat twee dingen die naast elkaar kunnen bestaan. Enerzijds heb je het voldoen aan Europese richtlijnen. Als wij onszelf niet aan de wet houden, dan houdt de rechter ons eraan. Daar worden we niet beter van. Maar dat is echt iets anders dan nu handelen, nu die kaartjes op tafel leggen, nu zeggen: we sluiten de gebieden af. Ik heb vele inwoners gesproken die zeggen: ik heb genoeg ideeën om de kwaliteit van de natuur te verbeteren. Ik zou zo graag willen dat deze bewindspersonen of Rijkswaterstaat het gesprek aangaan met die inwoners over de vraag: hoe kunnen we nou samen de kwaliteit van de natuur gaan verbeteren, zonder dat er direct kaartjes op tafel liggen?

De **voorzitter**:

Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

Inmiddels was ik aanbeland bij de veerhaven in Den Helder. Er leven namelijk zorgen over deze nieuwe veerhaven. Waar Rijkswaterstaat een sobere, doelmatige veerhaven wil aanleggen, vragen andere partijen naar een oplossing die voor de lange termijn doelmatig is. Kan de minister toezeggen de aanleg van een nieuwe veerhaven toekomstbestendig te doen, in goede samenspraak met TESO en de lokale en regionale

bestuurders? Is cofinanciering een optie om het plan beter te maken? Kan de minister toezeggen de plannen voor Den Helder in samenspraak met onder andere de ministers van Defensie en Wonen te doen, zodat de plannen elkaar versterken?

Tot slot de bereikbaarheid van Ameland. Ik ben me ervan bewust dat we de algehele prioritering moeten afwachten, maar de VVD vindt dat we niet kunnen stilzitten en afwachten. Welke maatregelen kunnen Rijkswaterstaat en de vervoerder op korte termijn nemen om de betrouwbaarheid van de huidige verbinding te verbeteren? Hoe worden keuzes over de vaargeul afgestemd op de nieuwe veerconcessie, zodat de vervoerder voldoende duidelijkheid heeft om te investeren? Wanneer komt er duidelijkheid over de mogelijkheden voor de watertaxi om bij donker te varen? Kortom, kan de minister toezeggen concrete afspraken te gaan maken met de gemeenten, ondernemers en de vervoerder over het op peil houden van de verbinding? Dat is van cruciaal belang voor de inwoners.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is nu het woord aan de heer Goudzwaard van JA21.

De heer Goudzwaard (JA21):

Dank u wel, voorzitter. Vorige week las ik een artikel in de Leeuwarder Courant waar ik erg vrolijk van werd. Misschien kwam het wel door de begeleidende foto's, waarop de Dijktempel van Marrum zichtbaar was: diepgroen gras onder een hele indrukwekkende lucht, waarin je de kracht en de dreiging van de elementen bijna kunt voelen. Het Waddengebied voelt voor mij als mijn heimat. Het betreffende artikel ging overigens over bewoners rondom dit prachtige gebied met haar UNESCO Werelderfgoedstatus.

Sinds de ramp met de MSC Zoe zijn er allerlei initiatieven om rotzooi uit het Waddengebied op te ruimen. Tot en met 15 oktober vinden er ruim 25 opruimexpedities plaats in het Waddengebied, van Den Helder tot Oost-Groningen, waar iedereen zich bij kan aansluiten. Mochten de ministers en de staatssecretarissen dus in de buurt zijn, stuur mij dan gerust een appje. Dan gaan we samen de boel schoonmaken.

Voorzitter. Het is prettig om in de Kamer te belichten waar het nog meer goed mee gaat, zoals de natuur op de Wadden en rondom Ameland. Zo zien wij op het groene strand bij Ballum meer plantensoorten en sterke broedseizoenen. Zo is ook de kluut terug van weggeweest. Het herstel van het groene strand laat zien dat actief beheer de manier is om natuur te doen herleven. Het verjagen van menselijke activiteit is dat volgens ons niet. Het natuurbeheerplan houdt mensen op Ameland toch bezig, zoals verschillende collega's van mij zeiden. We weten namelijk hoe de verjuridisering van natuurbeleid de samenleving op slot kan zetten. Kan de minister dan ook toezeggen dat de huidige bedrijvigheid, recreatie en mobiliteit op het eiland gewoon als bestaand gebruik geborgd kunnen worden in het natuurbeheerplan?

Voorzitter. In zijn antwoorden op de Kamervragen van lid Wiersma schrijft de minister dat de afsluitingen bij Wierum en Ternaard uitsluitend voor het broedseizoen gelden. Kan de minister toezeggen dat ook toekomstige toekomstbeperkingen zo gericht mogelijk worden afgebakend, zowel in oppervlakte als in tijd, en dat eerst minder ingrijpende alternatieven worden onderzocht?

Dan het MIRT-project over de bereikbaarheid van Ameland. We hebben dit jaar al

herhaaldelijk gedebatteerd over hoe we bereikbaarheid van Nederland gaan waarborgen, welke keuzes er gemaakt moeten worden en wat dat betekent voor het inmiddels geruchtmakende afwegingskader. Voor JA21 is het duidelijk dat elk deel van Nederland verbonden moet blijven met de rest van Nederland. Niemand mag natuurlijk opgesloten raken in zijn eigen dorp, stad of regio. Is de minister het met ons eens dat, gezien de unieke situatie van Ameland, het behouden van een degelijke veerdienst een nationale verantwoordelijkheid is? Kan de minister ook toezeggen dat alle middelen voor het project bereikbaarheid Ameland behouden blijven?

Voorzitter. Zoals gezegd vinden wij het een kerntaak van de nationale overheid dat elke uithoek van ons land toegankelijk en verbonden blijft. Tegelijkertijd begrijpen wij het dilemma rond de vaargeul van Ameland. Miljoenen euro's per jaar spenderen zonder blijvend effect op de vaargeul is natuurlijk uiterst onwenselijk. Het is ook niet meer dan logisch dat er alternatieven onderzocht worden, zoals de route via het Dantziggat via Ferwert. Maar voorlopig is dat ook niet meer dan dat: een alternatief dat wordt onderzocht. En een pier die wordt aangelegd in een Natura 2000-gebied? Iedereen weet hoe kwetsbaar een dergelijk project kan zijn, ook wanneer het overduidelijk in het algemeen belang is. Daarom vragen wij de minister om een toezegging dat het openhouden van de vaargeul richting Holwert ondersteund wordt, zolang er nog geen route via Ferwert gerealiseerd is.

Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Van Houwelingen van Forum voor Democratie.

De heer Van Houwelingen (FVD):

Dank. Excuus dat ik wat later ben, ik kom uit een ander debat.

We hebben een week geleden natuurlijk die petitie in ontvangst genomen. Heel veel inwoners maken zich zorgen; dat is net ongetwijfeld al een paar keer genoemd. We hebben die brief van de regering van 7 oktober gehad, waarin de regering stelt: dat valt wel mee, want we gaan in ieder geval niet het hele eiland afsluiten. Toch heb ik hier een paar vragen over.

Allereerst die beheerplannen: hoe komen die nou tot stand? Dat is mij niet helemaal duidelijk. Wie bepaalt uiteindelijk wat daarin staat? Dan ben ik niet zozeer geïnteresseerd in wie kan meepraten, want we weten eerlijk gezegd hoe dat in dit land gaat: je kunt dan meepraten, maar daar gebeurt vervolgens eigenlijk nooit wat mee. Ik ben dus vooral geïnteresseerd in wie de macht heeft. Wie bepaalt uiteindelijk wat daarin staat en wat er dus kan gebeuren, en of het dus bijvoorbeeld mogelijk is dat delen van het eiland worden afgesloten?

Is het nog mogelijk om helemaal niets te doen? Dat kwam volgens mij net ook in een interruptiedebat naar voren. Dan zeggen we dus: het is prima zoals het nu gaat en we doen niets. Ik denk en ik vermoed, met die Natura 2000, dat we daar eigenlijk al niet meer over gaan en dat we dus die soevereiniteit uit handen hebben gegeven. Dat zou ik ook wel graag bevestigd zien; dat is dan natuurlijk nog een reden om de Europese Unie te verlaten, iets waar wij al jaren op hameren.

Ik ben niet helemaal gerustgesteld door die brief, want in die brief staat dus "we gaan niet het hele eiland afsluiten", als ik het goed lees. Kan het misschien zo zijn dat straks uit die beheerplannen volgt dat delen van het eiland kunnen worden afgesloten voor een deel van het seizoen? Kan het ook zijn dat er tegen de zin van inwoners hekken geplaatst gaan worden? Hebben de inwoners daar invloed op? Want uiteindelijk wordt het besluit, denk ik — dat is een van mijn vragen — dus niet genomen door de eilanden zelf, maar wat die hekken betreft, als ik het goed heb gelezen, door het ministerie van Landbouw. Kan de minister dat bevestigen?

De hoofdvraag is natuurlijk: waarom gebeurt dit allemaal? Dan wordt er gezegd: het gaat heel slecht met de natuur. Dat hebben we natuurlijk vaker gehoord, ook in stikstofdebatten. Ja, de natuur verandert en het klimaat verandert ook. Het is net ook al genoemd: sommige diersoorten doen het wat beter nu, zoals de zeehonden, naar ik begrijp. Andere doen het wat minder. Ik ben er helemaal niet van overtuigd dat er een of ander natuurprobleem is waardoor dit allemaal ineens zou moeten gebeuren; totaal niet. Wat ik ook helemaal niet beargumenteerd zie worden, is het volgende. Als er al een natuurprobleem zou zijn, wat ik betwist, is dat dan de verantwoordelijkheid van de inwoners die daar wonen? Als die vogels andere trekpatronen volgen, kunnen de inwoners daar niks aan doen. Wat is de relatie met de inwoners?

Nogmaals, als er al een natuurprobleem zou zijn, waarom dan wel windmolens? Als je de Afsluitdijk over gaat, zie je overal windmolens staan. "Vogelgehaktmolens" worden die ook wel genoemd. Er wordt wellicht een heel grote kabel over Schiermonnikoog gelegd. Dat is allemaal niet goed voor de natuur. Die militaire oefeningen op Vlieland zijn ook niet goed voor de natuur, maar die gaan natuurlijk door. Dat gaat natuurlijk allemaal door, want dat is het klimaatbeleid, dat heel slecht is voor de natuur, en dat is natuurlijk de militarisering van onze samenleving. Volgens mij is dat hele "we zijn zo bezorgd om de natuur" een kwestie van krokodillentranen; daar gaat het helemaal niet om.

Dan is natuurlijk de vraag waar het wel om gaat en waarom dit gebeurt, want dat blijft voor mij een raadsel. Dat wil ik dus ook vragen. Misschien is een van de redenen het concept van "rewilding". Daar hebben we het in debatten ook al vaak over gehad. Dat wordt door het World Economic Forum, dat dat heel erg pusht, als volgt gedefinieerd. Ik citeer het even: "Rewilding houdt in de kern in dat de natuur de regie overneemt. Het breekt met de eeuwenoude praktijk van landbeheer" — dat is dus cultivering, waar die inwoners ook op wijzen — "ten dienste van menselijke behoeften en herstelt gebieden in hun natuurlijke, onbewerkte staat." De mens wordt dus uit de natuur gedreven.

Dit hebben we op een aantal terreinen natuurlijk al gezien. We hebben al uitvoerige stikstofdebatten gehad, waarin de strekking was dat de boeren eigenlijk van hun land moeten. Met de wolf is het hetzelfde verhaal. Die drijft de mens ook uit de natuur en dat vinden we ook problematisch. Mijn vraag is als volgt. Ik probeer het te begrijpen, want van dat natuurargument ben ik dus totaal niet overtuigd. Is dat hele idee van rewilding dan misschien de reden dat inwoners in de Waddengebieden aan banden worden gelegd? Dat is mijn laatste vraag.

Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan wil ik graag het voorzitterschap even overdragen aan mevrouw Vellinga-Beemsterboer.

Voorzitter: Vellinga-Beemsterboer

De voorzitter:

Dank u wel. Dan geef ik het woord hierbij aan mevrouw Bromet van de fractie van PRO.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Dank u wel. Ik ben trots woordvoerder Wadden, nadat ik het een aantal jaren niet geweest ben. Fijn om weer in deze commissie over dit mooie onderwerp te spreken, want de Waddenzee is — de VVD zei het net ook al — uniek in de wereld. Nergens valt zo veel zeebodem droog bij laagwater. Miljoenen vogels maken gebruik van het natuurgebied. Als de bodem zakt door mijnbouw, valt er minder zeebodem droog bij laagwater en verliest het wad zijn unieke eigenschappen.

Dat laatste dreigt toch te gebeuren. Afgelopen voorjaar heeft het kabinet bepaald dat mijnbouwer Frisia een voorlopige vergunning krijgt voor de uitbreiding van de zoutwinning bij Harlingen. De provincie Friesland, gemeenten en natuurorganisaties hadden geprobeerd die vergunning tegen te houden. Deze winning leidt tot bodemdaling, zowel onder de Waddenzee als op het land. De zeebodem daalt met tot wel 1,60 meter. In 2024 heeft de Kamer al bepaald dat er geen nieuwe mijnbouw onder de Wadden mag plaatsvinden, naar aanleiding van een motie van Tjeerd de Groot. Hij zit hier vandaag ook op de tribune. De aanvraag was echter kort daarvoor gedaan, dus geldt die Kameruitspraak niet, is nu de lezing van het kabinet.

In een recente uitzending van Pointer wordt benoemd dat de provincie Friesland negatief heeft geadviseerd over de zoutwinning. Dit advies is echter niet met de Kamer gedeeld. Kan de minister toezeggen dat dit advies alsnog met de Kamer wordt gedeeld? Zijn er ook adviezen van andere lokale overheden of bijvoorbeeld Rijkswaterstaat die niet met de Kamer zijn gedeeld, en wat was de strekking van deze adviezen? Kunnen deze ook met de Kamer worden gedeeld?

Het is inmiddels zo ver gekomen dat een inspectiemissie van UNESCO het beheer van de Waddenzee komt bekijken, vanwege grote zorgen over hoe de Nederlandse overheid past op het natuurgebied. UNESCO is ook bezorgd over het plan om een windpark ten noorden van de Waddenzee met een kabel dwars door de Waddenzee op het vasteland aan te sluiten. De voorkeursroute van de ingenieurs botst met de belangen van vogels die rond de geulen en wadplaten op het voorkeustracé leven.

De vorige staatssecretaris gaf een ongewoon lange vergunning af voor garnalenvissers op de Waddenzee. Tot 2045 mogen zij in het Natura 2000-gebied vissen, ondanks schade aan het bodemleven. Ondertussen hangen de twee kerncentrales nog als een zwaard van Damocles boven de Eemshaven, ondanks eerdere beloftes aan de Groninger bevolking dat die er niet zouden komen. Dat vorig jaar de gaswinning bij Ameland werd stilgelegd nadat de bodemdaling sneller ging dan verwacht en dat er toch geen gaswinning bij Terneuzen komt, is winst, al stond er tegenover dat laatste wel een flinke afkoopsom van 163 miljoen euro. Hopelijk kunnen we dit in de toekomst voorkomen.

PRO heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat wij onder de indruk zijn van de voortvarendheid waarmee deze minister de stikstofcrisis bij de hoorns vat. Hij dreigt nu echter ook de minister te worden die op het punt staat om de UNESCO-status van ons grootste UNESCO-gebied uit zijn handen te laten glippen. Wat gaat hij doen om dit te voorkomen? Met welk verhaal gaat hij de UNESCO Commissie ervan overtuigen dat Nederland vanaf nu beter op de Waddenzee zal passen? Welke concrete maatregelen horen daarbij? Hoe staat het met de voortgang van het cumulatierapport waar het UNESCO Werelderfgoedcomité al sinds 2023 om vraagt, en waarvan de door UNESCO gestelde deadline meermaals overschreden is? Zijn de ministers bereid om de vergunningverlening voor de zoutwinning on hold te zetten tot duidelijk is wat de gevolgen zijn voor de Werelderfgoedstatus? Zo nee, zijn de ministers dan bereid om de uitbreiding van de zoutwinning niet te gedogen totdat de natuurtoets is uitgevoerd en er met zekerheid is vastgesteld dat deze activiteit geen schade toebrengt aan de zogenoemde Outstanding Universal Valuestatus en de status van de Waddenzee als Werelderfgoed?

PRO maakt zich grote zorgen over de waterkwaliteit. De doelen uit de Kaderrichtlijn Water worden helaas ook in 2027 niet gehaald. De waterkwaliteit in de Waddenzee is ook lang niet zoals zij zou moeten zijn. Er wordt nog steeds vervuild afvalwater op de Waddenzee geloosd. Hoe staat het met de aanpak van het verbeteren van de waterkwaliteit in de Waddenzee?

Ondertussen — meerdere collega's spraken daar net al over — jaagt een andere minister de bewoners van de Waddeneilanden de stuipen op het lijf. Zij maken zich zorgen over plannen van Rijkswaterstaat om delen van de natuur op de eilanden het hele jaar te sluiten. Het voorstel zou betekenen dat eilanders zich niet meer vrij over hun eiland kunnen bewegen, bewoners die vaak al generatieslang met de natuur leven.

Voorzitter, tot slot. PRO staat achter de bewoners van de Waddeneilanden en voor de Waddennatuur. Het kabinet is vooral bezig met de uitrol van megalomane projecten, die ten koste gaan van de bewoners én de natuur. De eilandbewoners weten hoe ze met hun omgeving kunnen samenleven, maar dreigen hun bewegingsvrijheid op de eilanden te verliezen. Ondertussen krijgen grootschalige invasieve activiteiten zoals mijnbouw ruim baan. Wat PRO betreft heeft het kabinet de prioriteiten dus niet op orde. Graag een reactie.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik kijk even naar mijn linkerkant. Ik zie geen interrupties, dus geef ik het voorzitterschap weer aan u terug.

Voorzitter: Bromet

De voorzitter:

Daarmee komt er een einde aan de eerste termijn van de Kamer. Mevrouw Wiersma?

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Ik wil nog even één ding herstellen. Ik zei "de aangenomen motie-Van der Plas", maar het is uiteindelijk een toezegging geweest. Dat krijg je als je in de aanloop naar een debat nog even iets ingestoken krijgt. De motie is bij mijn weten dus niet aangenomen, maar het is wel toegezegd door de staatssecretaris.

De voorzitter:

Daar gaan de bewindspersonen vast even naar kijken. Ik kijk even in die richting. Is tien minuten genoeg? Een halfuur? Ik schors tot 16.15 uur.

De vergadering wordt van 15.52 uur tot 16.21 uur geschorst.

De voorzitter:

We gaan weer verder met het debat over de Wadden. De bewindspersonen zijn bijna allemaal teruggekeerd. We gebruiken hetzelfde systeem als in de eerste termijn. De Kamerleden kunnen onder de 30 seconden gratis interrupties plegen. Boven de 30 seconden mogen ze er vier plegen, maar die tellen dubbel, dus het zijn er eigenlijk maar twee. Wie van het kabinet wil als eerst het woord voeren? De heer Karremans.

Minister Karremans:

Dank, voorzitter. Als coördinerend minister voor de Wadden is de eer aan mij om te beginnen. Dank voor de vragen die gesteld zijn. Ik zal aangeven in welke blokjes ik de vragen zal beantwoorden. Ik begin met het Natura 2000-beheerplan, daarna governance en dan alles met betrekking tot mobiliteit, behalve de concessie, want die zit bij de staatssecretaris. Vervolgens kom ik bij zoutwinning, kernenergie en allerlei andere EZK-gerelateerde onderwerpen. Tot slot heb ik een blokje overige.

Als u het goedvindt, begin ik met de Natura 2000-gebieden. Aan mijn rechterzijde heb ik een collega van LNVN, maar aan mij de eer om te beginnen met Natura 2000. Dat is de situatie, omdat Rijkswaterstaat de initiatiefnemer is van het beheerplan. Zo zijn de verhoudingen tussen onze ministeries. We doen het wel allemaal in gezamenlijkheid. Zo wordt zo'n proces vormgegeven.

Toen ik in Den Helder aanwezig was op de toogdag, heb ik bewoners van de Wadden gesproken over de ontstane onrust. Zij hebben me heel goed uitgelegd wat de bezorgdheid op de eilanden is ten aanzien van het nieuwe beheerplan voor het Natura 2000-gebied Waddenzee waar we nu mee bezig zijn. Ik heb aangegeven dat we de balans tussen mens en natuur op de Wadden, die al eeuwenoud is, niet willen verstoren. Dat hebben we ook in een reactie op een Telegraafartikel gezegd en in brieven die we naar de Kamer hebben gestuurd. Er leven daar natuurlijk al eeuwenlang mensen samen in de natuur, met de natuur. Dat moeten we ook zo houden. Dat moet zo blijven. Dat is een van de sterke eigenschappen van de Wadden.

Toch is er in het hele proces ... Bij een informatieavond zijn er suggesties gewekt en kaarten op tafel gelegd. Daar is de optie op tafel gekomen dat we permanent delen op de eilanden gaan afsluiten. Dat is gewoon niet goed gegaan. Die verantwoordelijkheid trek ik naar me toe. Dat is gebeurd onder de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat, dus ook onder mijn verantwoordelijkheid. Dat is gewoon niet goed. We hebben helemaal geen plannen om dat te doen. Er wordt gekeken hoe je kwetsbare natuur kan beschermen. Die natuur is natuurlijk vooral in het broedseizoen kwetsbaar. Overal in Nederland, en zeker in het Waddengebied, worden vogeltjes in het broedseizoen beschermd, zodat ze kunnen broeden. Sterker nog, toen ik wethouder was in Rotterdam, deden we dat ook in het Kralingse Bos. Ik kan u vertellen: dat is by far geen Natura 2000-gebied. Iedereen had daar begrip voor, ook hondenbezitters. Die zeiden: dan lopen we er toch een beetje omheen? Daar kwamen we altijd goed uit met elkaar.

Mijn beeld is dat dat proces nu ook gaande is op de Wadden. Ik ben op de Wadden nog nooit iemand tegengekomen die niet van de natuur houdt. Mensen daar houden van de natuur en willen het op een goede manier doen. Het is ook niet onze intentie om daar permanent gebieden af te sluiten of dat er hekken komen, zoals de heer Van Houwelingen vroeg. We zijn daar allemaal niet mee bezig. We moeten natuurlijk wel goed kijken hoe we die kwetsbare natuur op een zo goed mogelijke manier vormgeven, met het gegeven dat daar natuurlijk al eeuwenlange bewoning is en mensen samenleven met de natuur. Dat is de houding die we hebben. Mijn collega kan straks misschien nog wat toevoegen, maar ik hoop dat we daarmee wat twijfels en zorgen kunnen wegnemen.

Ik zal de vragen zo nog allemaal een voor een beantwoorden. Op de vragen hoe we zo veel mogelijk cultuurhistorisch erfgoed meenemen en hoe we ondernemers betrekken is het antwoord ja. Als aftrap geef ik alvast deze reactie.

De voorzitter:

Het was een inleiding, maar het leidt tot een vraag van mevrouw Wiersma.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Ik ben toch even benieuwd naar het volgende. "Daar lopen we dan even omheen." Hoe groot zijn die gebieden waar we rekening mee moeten houden? "Er even omheen lopen."

Minister Karremans:

Ik gaf een voorbeeld van hoe dat ging toen ik wethouder was in Rotterdam bij bepaalde gebieden waarvan je weet dat daar vogels broeden. In dit geval was ik daar met hondenbezitters in gesprek over de vraag hoe je de routes die gelopen worden zo kunt inrichten dat je de broedende vogels, zeker als je loslopende honden hebt, zo min mogelijk stoort. Nogmaals, in dat geval had iedereen daar begrip voor. Ik denk dat de minister nog veel meer voorbeelden heeft uit zijn praktijk of uit de tijd dat hij wethouder was, want die achtergrond delen wij. Zo zijn hier wel meer oud-wethouders. Je moet op die manier zoeken naar een beheerplan dat draagvlak heeft onder de mensen die op de Wadden wonen. Dat is gewoon ontzettend belangrijk.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

De minister zegt dat ze niet bezig zijn met gebieden afsluiten en dat dat niet hun bedoeling is. Ik ben echt blij om dat te horen en ik denk dat de inwoners dat ook zijn. Betekent dat dan ook dat het startpunt van de gesprekken die gevoerd worden veel opener ligt en dat die kaartjes waar we het over hebben niet het startpunt zijn van waaruit het gesprek met inwoners gevoerd gaat worden?

Minister Karremans:

We hebben in Den Haag vervelende ervaringen met kaartjes. Dat is nou eenmaal het gegeven. De komende tijd zijn er heel veel bijeenkomsten die Rijkswaterstaat met die insteek zal organiseren. Daarover wordt dus een goed gesprek met elkaar gevoerd. Ik zal er ook op toezien dat dat gebeurt. Gegeven de onrust die er is, zorg ik er ook voor dat ik goed geïnformeerd ben over wat er besproken wordt. Ik vind het namelijk belangrijk dat dat op een goede manier gaat en dat we niet weer zo'n situatie creëren als die een paar maanden geleden is ontstaan.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):

Ik denk inderdaad dat daar een harde les mee is geleerd. Misschien komt de minister er zo nog op, maar hoe ga je dit nou permanent goed inbedden, zodat je niet nu alleen denkt van: o, er ging wat fout, dus we gaan de afstemming beter doen? Hoe zorg je er nou voor dat je de afstemming permanent verbetert? Dat zeg ik via de voorzitter.

Minister **Karremans**:

Ik denk dat dit op zich een hele terechte vraag is. Ik denk dat we als Rijkswaterstaat een lerende organisatie zijn. Er worden fouten gemaakt, zoals in elke organisatie. Daar leer je ook van. Ik vind het ook belangrijk dat je de mogelijkheid hebt om ervan te leren. Wat betreft ervaring met het maken van beheerplannen is dit natuurlijk een les die we heel concreet meenemen. We zullen er dus voor zorgen dat die geleerde lessen niet alleen in dit traject worden meegenomen, maar ook in volgende trajecten. Iedereen die erbij betrokken is, wordt erop gewezen. We zullen ervoor zorgen dat er op die manier van wordt geleerd.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):

Ik zou wel graag willen dat de minister daar iets concreter over is. Het Waddengebied blijft een bijzonder gebied. Je zal altijd een soort van speciale afstemming, maatwerk, nodig hebben. Heeft de minister concrete ideeën over hoe je dat een plekje gaat geven?

Minister **Karremans**:

Er werken heel veel mensen van Rijkswaterstaat met de Wadden. Die werken ook met bewoners en ondernemers. We hebben daar een bijzondere verantwoordelijkheid voor heel veel dingen. Ik geloof ook niet in zeggen van: we gaan het in handboeken of iets dergelijks schrijven. We leren ervan. Het is een organisatie van mensen met passie voor alles wat er op de Wadden gebeurt. Ik weet dat er geëvalueerd wordt, ook breed binnen Rijkswaterstaat, over hoe dit voortaan beter kan. Ik ga ervan uit dat die lessen op die manier worden geïmplementeerd, want het wordt gewoon door mensen geïnternaliseerd. Daar heb ik dus vertrouwen in. Dat heb ik ook als terugkoppeling teruggekregen. Ik heb in reactie op mevrouw Wendel natuurlijk ook gezegd dat we dit wel goed in de gaten gaan houden en dat ik de vinger aan de pols wil houden voor wat betreft het verdere verloop van dit proces.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Dank voor de beantwoording. De minister zei zojuist: we zijn niet van plan om hekken te gaan plaatsen, maar die broedgebieden willen we wel beschermen. Betekent dat dan concreet dat er bijvoorbeeld een bordje geplaatst wordt van: nou, loop daar niet. Kunnen de eilandbewoners ervan uitgaan dat het Rijk in ieder geval geen hekken gaat plaatsen?

Minister **Karremans**:

Ik denk dat de minister van LVVN dat kan beoordelen, omdat dit meer zijn verantwoordelijkheid is, maar volgens mij gaat het vaak om borden en maatregelen van dergelijke aard. Gemeenten doen dat, Staatsbosbeheer doet dat. Dat is een beetje aan de organisaties waar de uitvoering bij is belegd. Ik heb niet eerder meegemaakt dat er enorme hekken zijn geplaatst. Misschien heeft mijn collega dat wel meegemaakt. Dat

weet ik niet.

De **voorzitter**:

Een vervolgvraag.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

De zorg is natuurlijk dat het zou kunnen gebeuren. Ik hoor de minister die zorg niet wegnemen. Ik had ook de vraag wie uiteindelijk bepaalt of er straks een hek geplaatst wordt. Kan het eiland dat zelf bepalen of is dat een ministerie? Wie heeft de macht?

Minister **Karremans**:

Het bepalen van eventuele toegangsbeperkende maatregelen ligt bij mijn collega van LVVN. Die kan er zo meteen op terugkomen.

De **voorzitter**:

U kunt straks de vraag stellen aan de minister van LVVN. Dit was volgens mij de inleiding. Nu gaan we naar het blokje Natura 2000.

Minister **Karremans**:

Ik heb hopelijk al een aantal vragen weggenomen ten aanzien van dit onderwerp. Mevrouw Boelsma-Hoekstra vroeg of ik kan toezeggen dat er samen met de inwoners van de eilanden gesproken wordt over natuurherstel en hoe dit het beste vormgegeven kan worden. Ja. Ik heb gezegd dat er de komende tijd een nieuwe reeks informatiebijeenkomsten gepland staat.

Dan was er de vraag of ik kan toezeggen dat de huidige bedrijvigheid, recreatie en mobiliteit op het eiland als bestaand gebruik geborgd worden in het natuurbeheerplan. Ik heb daar net het een en ander over gezegd. Dat is natuurlijk het uitgangspunt.

Dan was er de vraag of ik kan toezeggen dat ook toekomstige beperkingen zo gericht mogelijk worden afgebakend, zowel aan de oppervlakte als in tijd, en dat er eerst minder ingrijpende alternatieven worden gezocht. Dat is volgens mij helemaal in lijn met wat ik net gezegd heb.

Dat waren de vragen over het Natura 2000-onderwerp.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Ik had nog vragen die onder dit blokje vallen. Kunnen we als Nederland besluiten om niets te doen, als we dat allemaal met elkaar eens zijn? Dan laten we het dus gewoon zoals het nu is. Of is dat niet mogelijk binnen die Natura 2000-vorm?

Minister **Karremans**:

Daar komt mijn collega zo op terug.

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Ik heb nog een vraag die is blijven liggen. Kan de minister hierbij toezeggen om de cultuurhistorie van de eilanden uitdrukkelijk mee te nemen?

Minister **Karremans**:

Ja. Dat zeg ik ook toe.

De voorzitter:

Dan zijn we bij het blokje governance.

Minister Karremans:

In het blokje governance vroeg mevrouw Vellinga-Beemsterboer als eerst naar de agenda voor 2050. Ik denk dat daarin goede en bruikbare afspraken zijn gemaakt. Ik vat het even samen. Hoe brengen we die op dit moment goed in de praktijk? Vinden we dat we die goed in de praktijk brengen? Zo niet, wat is er dan nodig? Ik heb veel overleg gevoerd met allerlei partijen rondom de Wadden. Ik ben er ook veel geweest. Er moeten natuurlijk stappen worden gezet voor de doelstellingen van de agenda voor 2050 door alle partijen in het Bestuurlijk Overleg Wadden. De adviezen van De Graeff en Decisio geven richting aan de te nemen stappen. Vanuit mijn coördinerende rol voor de Wadden zal ik erop sturen dat de governance zich richt op de afgesproken prioriteiten. Het nieuwe uitvoeringsprogramma voor '27 tot en met '32 is daarin een belangrijke stap. Binnenkort ga ik ook weer in gesprek met bestuurders over de verdere invulling daarvan, ook over de governance. Dat zal op 12 november zijn, de dag dat ik 40 word. Ik zeg het alvast even. Ik verwacht dan Fryske dúmkes. Ik zal Rotterdammertjes meenemen. Dan gaan we er met elkaar verder over praten.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer (D66):

De minister gaat er heel snel doorheen, maar dit is wel even interessant. Het rapport van De Graeff ligt er sinds februari. Eigenlijk ligt er nog steeds geen volledige appreciatie van het kabinet. Zegt de minister hier dat hij de adviezen van De Graeff gaat overnemen en die gaat bespreken met de Waddenautoriteit?

Minister Karremans:

Ik ga het bespreken, maar ik moet zeggen dat ik er wel mee worstel. Ik zoek naar een manier om de governance zo efficiënt en goed mogelijk in te richten, voor een toekomstbestendig Waddengebied. Daar wil ik eerst met de bestuurders over spreken. Vanzelfsprekend zullen we dat terugkoppelen richting de Kamer.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer (D66):

Ik ben toch heel benieuwd waar de minister dan precies mee worstelt.

Minister Karremans:

Persoonlijk vind ik dat er best veel organen zijn. Er is best wel wat versnippering. Dat hoor je heel breed. Ik wil kijken hoe we dat op de meest efficiënte manier kunnen doen. Je hebt heel veel organen die zich bezighouden met een deel van de Wadden. Ik denk dat mevrouw Vellinga-Beemsterboer zelf een punt maakte over de financiering. Ik wil kijken hoe we daar op de beste manier invulling aan kunnen geven, zonder dat we meer overheid creëren, maar zodat de mensen en de natuur op de Wadden er op de beste manier op vooruitgaan. Dat is mijn inzet.

De voorzitter:

Vervolgt u uw betoog.

Minister Karremans:

Dan de vraag of er nog echt ingewikkelde besluiten moeten worden genomen. Ik vond 'm heel mooi! "Je hebt goed, snel en goedkoop en het kan niet alle drie." Dat weten we

overigens bij Infrastructuur en Waterstaat. Dat is geen geheim.

Volgens mij is de haven van Terschelling nog niet ter sprake gekomen. De burgemeester is hier in de zaal, maar ik ben daar zelf ook nog op bezoek geweest met gedeputeerde De Vries. We hebben dat samen voor elkaar gekregen. Het was in ieder geval niet goedkoop. Dat wisten we wel. We willen dus dat het goed en snel ... Het moet snel en het moet ook goed! Dat is dus wat er nodig is. Maar het zijn vaak ingewikkelde besluiten en dat is natuurlijk ook wel een beetje het antwoord: het moet zorgvuldige besluitvorming kennen. Het mag ook wel wat kosten, zeg ik erbij, want dat verdienen de Wadden. Maar we moeten het wel zorgvuldig doen. Specifiek over de haven: dat moet snel, want daar hebben we gewoon echt wel een opgave met elkaar.

Hoe zorg ik ervoor dat besluiten over het Waddengebied, ook als ze bij andere bewindspersonen liggen, zorgvuldig en samen met de gebieden worden genomen? Ik vond het heel leuk gevonden, maar met andere woorden is dus de vraag: hoe vul ik mijn rol in als eindbaas van de Wadden? Ik probeer natuurlijk de besluiten van het Rijk over het Waddengebied zo veel mogelijk in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied te bespreken. Dat betreft dus alle besluiten die de Wadden aangaan. In mijn coördinerende rol zorg ik er natuurlijk ook voor dat die besluiten zich richten op de drie afgesproken prioriteiten, iets wat ook in het advies van De Graeff zit. Verder vindt er regelmatig interdepartementale afstemming en interdepartementaal overleg plaats om te zorgen dat het allemaal goed bij elkaar komt. Dat is de inzet die we daarop plegen.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

De minister refereert via een vraag aan zichzelf als de eindbaas van de Wadden. Maar wat vindt de minister daar nou van? Zouden de inwoners van de Waddeneilanden niet over hun eigen eiland en gemeenten moeten gaan? Het is toch zeker heel gek dat het zo geregeld is?

Minister **Karremans**:

Dan krijg je een soort nexit, maar dan anders. Ameland scheidt zich dan af van Nederland. Ik werd "de eindbaas" genoemd, hè. Ik heb niet een bordje op mijn deur met daarop "Eindbaas van de Wadden", zeg ik erbij om dat maar gelijk uit de wereld te helpen.

Het zijn gewoon zelfstandige gemeenten en die bepalen in heel grote mate zelf wat er op hun eigen eiland gebeurt — en terecht! Datzelfde geldt voor Nieuwegein en Rotterdam. Dat is op zich heel terecht en heel logisch. Maar er wordt af en toe wel een beroep gedaan op het Rijk, bijvoorbeeld in het geval van de haven van Terschelling. Ik vind dat niet meer dan logisch en dan zijn we er ook om te helpen. Ik denk dat je dit met elkaar moet doen. Het werd al genoemd: het is UNESCO Werelderfgoed. Het is een uniek natuurgebied, waar ook heel veel Nederlanders die niet zelf op de Wadden wonen, graag komen. Ik denk dat er daardoor een bijzondere verantwoordelijkheid bij het Rijk ligt om daaraan bij te dragen.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Natuurlijk werk je samen en het is ook heel mooi dat die kade samen wordt hersteld. Dat is het punt niet. Het punt is dat heel veel Waddeninwoners tegen ons zeggen dat ze het natuurbeheer graag zelf willen doen. Daarom was mijn vraag aan de minister: is het niet gek dat het Rijk zich daarmee bemoeit?

Minister **Karremans**:

Nee. Dat zal voor een deel ook gewoon zo zijn, want als de gebieden van een gemeente zelf zijn, dan gaan ze natuurlijk ook zelf over het natuurbeheer. En nogmaals, ook in dit proces zitten de gemeenten natuurlijk gewoon aan tafel.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Maar de hekken worden ...

De **voorzitter**:

Neeneenee, we doen het in tweeën. De minister gaat nu dus weer verder.

Minister **Karremans**:

Afgelopen vrijdag vroegen de Eiland 8, de samenwerking tussen de BES- en de Waddeneilanden, om ondersteuning bij de uitvoeringskracht. Ook dat is een advies uit het rapport Werk aan de Wadden. Hoe gaan we dit vormgeven? In Werk aan de Wadden wordt geadviseerd om de uitvoeringskracht van de Waddengovernance als geheel te versterken. Dat ondersteun ik en mijn inzet is er dan ook op gericht om de krachten te bundelen, zodat de Waddengovernance efficiënter en slagvaardiger kan opereren.

Kan ik toezeggen dat bewoners, ondernemers en bestuurders niet pas aan tafel komen ... O, dit gaat over de Natura 2000-studie. Ik denk dat het in het verkeerde blokje zit. Maar goed, het heeft ook met governance te maken. Zo praat ik het dus toch maar goed. Kan ik toezeggen dat bewoners, ondernemers en bestuurders niet pas aan tafel komen als een besluit bijna klaar is. En wat moet daarvoor dan gebeuren? In het Bestuurlijk Overleg Waddengebied spreken bestuurders elkaar sowieso twee keer per jaar over alle Waddendossiers. In dit bestuurlijk overleg zijn ook de Waddeneilanden vertegenwoordigd. Via het Omgevingsberaad Waddengebied kunnen maatschappelijke sectoren advies geven over het beleid voor het Waddengebied, zowel bij de start van de beleidsvorming als bij de uitwerking.

Dat waren de vragen over governance.

De **voorzitter**:

Dan gaan we verder met mobiliteit. Nee, toch niet! Mevrouw Boelsma-Hoekstra heeft eerst nog een vraag.

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Nog even het praktische voorbeeld uit mijn bijdrage. Wie is er nou verantwoordelijk voor de beleidskaders natuur en de sociaal-economische effecten? Wie voert daar de regie over?

Minister **Karremans**:

Die vraag wordt door de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur beantwoord.

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Dat antwoord betekent dus dat deze minister daar niet de regie op heeft.

Minister **Karremans**:

Ik heb de regie over het geheel, maar deze specifieke vraag wordt straks beantwoord door de minister van LNVN.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Ik weet niet zo goed in welk blokje deze vraag thuishoort. Misschien komt het nog of misschien hoort het hierin thuis, maar ik heb dus ook een vraag gesteld over de bereikbaarheid van Ameland. De minister ging net expliciet in op Terschelling, maar laten we Ameland niet vergeten, want daar speelt nogal wat. Ik vraag dat ook in het kader van de MIRT ...

De **voorzitter**:

We gaan zo meteen naar het blokje mobiliteit. Dus dat komt nog.

Minister **Karremans**:

Dit komt bij mobiliteit, ja.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):

De minister noemde het net een aantal keer: ik stem het af met het Omgevingsberaad Waddengebied. Maar in mijn betoog noemde ik de adviezen van het Omgevingsberaad Waddengebied van de afgelopen twee jaar. Daarin geven zij eigenlijk iedere keer aan: wij zijn niet zo heel tevreden met die afstemming. De minister zegt nu vrij makkelijk dat hij wil kijken hoe de governance scherper kan, maar is de minister zich er ook van bewust dat daar in het gebied zelf natuurlijk al heel lang over wordt nagedacht? Waar we nu op zijn uitgekomen, is dus misschien wel de scherpste manier. Past de minister wel goed op om te voorkomen dat hij door iets heen gaat walsen, waar het gebied al heel lang mee bezig is?

Minister **Karremans**:

Ik denk dat dat een terecht punt is. Het is ook helemaal niet mijn intentie om door dingen heen te walsen, maar ik vind het wel mijn verantwoordelijkheid als coördinerend minister om ervoor te zorgen dat we de governance goed op orde hebben. Daar zal ik op 12 november ook met de bestuurders over spreken. Dit punt zal ik namelijk wel degelijk meenemen. En zoals ik al zei, zullen we er daarna op terugkomen bij de Kamer.

De **voorzitter**:

Dan gaan we nu verder met mobiliteit.

Minister **Karremans**:

Mobiliteit. Daar zitten inderdaad ook de punten rond Ameland in.

Mevrouw Boelsma-Hoekstra vroeg of ik in gesprek wil blijven met Ameland om te garanderen dat de bereikbaarheid geborgd blijft, zonder beperkingen in de overtocht. We voeren momenteel de MIRT-verkenning bereikbaarheid Ameland uit, ook om op de lange termijn de bereikbaarheid van Ameland te garanderen. Naar verwachting wordt de verkenning eind volgend jaar afgerond. Natuurlijk blijven we in gesprek met Ameland om de bereikbaarheid van het eiland te borgen. Welke aanpak houdt de geulen op de lange termijn bevaarbaar? Om de geul ook op lange termijn bevaarbaar te houden wordt nu dus de MIRT-verkenning uitgevoerd. Meerdere oplossingen worden daarin nader onderzocht, waaronder optimalisatie van de huidige geul en verplaatsing van de

veerhaven naar Ferwert. We moeten nu eerst de inzichten en de uitkomsten van de studie afwachten. Naar verwachting wordt die eind volgend jaar afgerond.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Een voorwaarde om zo'n verkenning en zo'n onderzoek op te starten is dat er middelen aan gekoppeld zijn. Blijft dat zo?

Minister **Karremans**:

We zijn natuurlijk met heel lenW bezig om een totale herprioritering te doen. De afgelopen maanden heb ik alle vragen over MIRT-verkenningen daarom beantwoord door te verwijzen naar volgende week, want dan maken we de herprioritering bekend van het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Maar Ameland moet linksom of rechtsom bereikbaar blijven. Staat de minister daar linksom of rechtsom voor?

Minister **Karremans**:

Linksom of rechtsom of recht door het midden: daar staan we voor. Uiteindelijk moet Ameland absoluut bereikbaar blijven. Dat is natuurlijk ook van levensbelang voor het eiland. Dat zal dus moeten. Maar volgende week vrijdag informeren we de Kamer over de hele herprioritering op infraprojecten.

De **voorzitter**:

Gaat u verder.

Minister **Karremans**:

Wanneer komt er duidelijkheid over de mogelijkheden voor de watertaxi om in het donker te varen? In het commissiedebat Maritiem heb ik toegezegd dat dat besluit er binnen drie weken komt. We wachten nu op de ecologische beoordeling en daarna kan ik dat besluit nemen.

Dan de vraag van mevrouw Wendel: "Het wordt steeds drukker in Den Helder. Kunnen we ervoor zorgen dat de wegen het aankunnen?" Ja, dat kunnen we; het zijn alleen wel provinciale en gemeentelijke wegen. Ik heb een bijzondere verantwoordelijkheid voor de rijkswegen en daar heb ik al met genoeg uitdagingen te maken. Daar zorg ik dus voor, maar de wegen daar zijn provinciale en gemeentelijke wegen.

Dan de vraag of ik kan toezeggen om de aanleg van een nieuwe veerhaven te doen in goede samenspraak met TESO en de lokale en regionale bestuurders, en of ik ook kan toezeggen dat de plannen voor Den Helder gebeuren in samenspraak met onder andere de ministers van Defensie en Wonen, zodat plannen elkaar versterken in plaats van tegenwerken. Dat laatste doen we sowieso in het kabinet. Je ziet ook dat er in plannen van VRO heel erg duidelijk een stempel van lenW zit, en andersom. Datzelfde geldt voor Defensie, waar we nu natuurlijk een bijzondere opgave met elkaar hebben. Ook de aanleg van de nieuwe veerhaven gebeurt in goede samenspraak met TESO en lokale bestuurders. Ik zei het net al even: ook met de betrokken ministeries.

Dan ...

De **voorzitter**:

Er is een vraag van mevrouw Wendel.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

De minister wijst erop dat het geen rijkswegen zijn. Dat begrijp ik uiteraard. Maar er zijn zorgen over de aanrijroutes richting de haven en over de verschillende opties die daar voorliggen. Ik wil de minister graag vragen om dat mee te nemen in de gesprekken met lokale en provinciale bestuurders.

Minister **Karremans**:

Voor zover het rijkswegen zijn, hebben wij inderdaad de verantwoordelijkheid. Voor knelpunten in de mobiliteit kennen we het proces van het MIRT. Daar worden dus eerst knelpunten geïdentificeerd. Dan wordt er, als daar voldoende aanleiding toe is, een verkenning gestart en komt er een planstudie. Uiteindelijk gaat het dan naar realisatie. Dat komt dan dus vanzelf bovendrijven. We kunnen het echter uiteraard bespreken; dat is natuurlijk geen enkel probleem. De financiële situatie in het Mobiliteitsfonds is wel heel beperkt, zeg ik er gelijk bij.

Dan de vraag of ik kan toezeggen om met betrokken partijen te kijken of er cofinanciering van de haven van Den Helder zou kunnen plaatsvinden. Dat is een goed punt, want vanuit IenW is alleen een sobere vernieuwing van de haven beschikbaar. We kijken graag naar de mogelijkheden van cofinanciering om aanvullende wensen mogelijk te maken. Dit is al aan de orde geweest op de bestuurlijke tafel. De verwachting is dat we hier volgend jaar afspraken over kunnen maken.

Dan de vraag welke maatregelen Rijkswaterstaat en de vervoerder op korte termijn kunnen nemen om de betrouwbaarheid van de verbinding te verbeteren en de vervoerscapaciteit zo goed mogelijk te benutten. Dit gaat volgens mij over de bereikbaarheid van Ameland. Sinds 2023 zijn diverse maatregelen genomen om de vaargeul bevaarbaar te houden en de bereikbaarheid van Ameland te waarborgen, zoals de realisatie van een doorsteek in de geul en de invoering van de vijfkwartiersdienstregeling. Zoals gemeld in een Kamerbrief van 2 april 2025 blijft Rijkswaterstaat wekelijks de vaargeul monitoren, en waar nodig worden de vaargeulmarkeringen aangepast. Er is blijvend inzet om de vaargeul bevaarbaar te houden. We werken natuurlijk ook aan de MIRT-verkenning voor de lange termijn.

Hoe worden keuzes over de vaargeul afgestemd op de nieuwe veerconcessie zodat de vervoerder voldoende duidelijkheid heeft om te investeren? De wisselwerking tussen de vaargeuldimensie en het scheepstype wordt binnen de MIRT-verkenning nader onderzocht. Om te zorgen voor een goede afstemming tussen de uitkomsten van de MIRT-verkenning en de concessie heeft de staatssecretaris voor de Waddenveren Oost besloten tot het verlenen van een kortlopende concessie met een looptijd van zeven jaar. Op deze manier kan er rekening worden gehouden met de mogelijke uitkomst van de MIRT-verkenning en de impact daarvan op het mobiliteitssysteem vanaf 2036, inclusief de vaargeul, het scheepstype en eventueel benodigde investeringen.

Kan ik toezeggen dat alle middelen voor het project bereikbaarheid Ameland behouden blijven? Daar heb ik net op gereageerd: dat wordt volgende week duidelijk.

Kan ik toezeggen dat het openhouden van de vaargeul richting Holwert ondersteund

wordt zolang er nog geen route via Ferwert gerealiseerd is? Dat kan ik inderdaad toezeggen.

Dat zijn de punten op het stuk mobiliteit.

De voorzitter:

Dan komen we in het blokje zoutwinning en een heleboel andere heftige ontwikkelingen.

Minister Karremans:

Inderdaad over zoutwinning. Er zijn twee vragen van mevrouw Bromet. Zijn er al adviezen over zoutwinning van andere lokale overheden of bijvoorbeeld Rijkswaterstaat die niet met de Kamer zijn gedeeld? Wat was de strekking van deze adviezen, en kunnen deze met de Kamer worden gedeeld? Ja. Deze zijn gepubliceerd op energietransitie.nl. Daar zijn ze dus beschikbaar. De andere vraag gaat over de uitzending van Pointer. Daarin wordt benoemd dat de provincie Friesland negatief heeft geadviseerd over de zoutwinning. Dat advies is echter niet met de Kamer gedeeld. Kan de minister toezeggen dat dit advies alsnog met de Kamer wordt gedeeld? Ja. Met de publicatie van het ontwerp-instemmingsbesluit op 28 mei zijn alle adviezen van overheden en andere wettelijke adviseurs gepubliceerd gedurende de terinzagelegging. Ook deze adviezen zijn te vinden op energietransitie.nl.

Dat was dit blokje.

De voorzitter:

Dan zijn we bij het blokje overig.

Minister Karremans:

Dat moet ik dan natuurlijk wel kunnen vinden. Het is hier ergens. Heeft u wachtmuziek? Ik zit even te kijken of ik het hier überhaupt heb. Kijk, we hebben een reservemap. Het zijn nog een aantal vragen.

Wil ik mij hardmaken voor het betrekken van de eilanden bij de ontwikkeling van beleid naar aanleiding van de Waddentoets? Ja, daar wil ik me zeker hard voor maken. Ik doe dit samen met mijn collega, de minister van Binnenlandse Zaken. In de Waddenbrief heb ik de Kamer, conform de toezegging van mijn voorganger, geïnformeerd over de uitkomsten van het gesprek met BZK, waar alle eilanden bij betrokken waren. Er heeft een goed gesprek plaatsgevonden tussen BZK, IenW en de eilandvertegenwoordigers. Elke bewindspersoon is er verantwoordelijk voor om rekening te houden met de regionale effecten van beleidsontwikkelingen, zoals bij de Waddeneilanden.

Hoe neem ik de specifieke situatie van de eilanden mee in het watermanagement? Ik ben op Schiermonnikoog geweest. Ik ken de problematiek van een eiland zonder zoetwatertoevoer. De droge zomers van de afgelopen jaren laten zien dat niet alles is op te lossen in het watersysteem. De ruimtelijke ordening en de inrichting moeten beter worden aangepast aan de waterbeschikbaarheid. Ook gebruikers kunnen hun weerbaarheid en aanpassingsvermogen verhogen. Het Rijk en de regio werken al sinds 2014 programmatisch samen in het Deltaprogramma Zoetwater om de weerbaarheid tegen watertekorten te vergroten. De Waddeneilanden vallen onder de zoetwaterregio Noord-Nederland. Het is belangrijk om goed vertegenwoordigd te zijn in de laatste fase, die nog steeds loopt. Van 2022 tot 2027 zijn meerdere projecten op de Waddeneilanden

vanuit het Deltaprogramma Zoetwater gesubsidieerd.

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Ik wil het even hebben over de eilandentoets. Het is mooi dat dat gebeurt, maar hoe wordt dat geformaliseerd?

Minister **Karremans**:

BZK zal daar begin volgend jaar in een brief op terugkomen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan is de heer Karremans klaar. We gaan naar de minister van LVVN.

Minister **Van Essen**:

Dank u wel, voorzitter. Ik heb drie blokjes. Ik begin met UNESCO, dan de bewoners bij het Beleidskader Natuur Waddenzee en daarna kom ik op de BISI en op wat vragen over garnalen. Er was net nog iets van de wagen gevallen over de VHR en de terreinbeherende organisaties, dus dat pakken we daarna nog mee.

Ik begin met de vragen over UNESCO. Dat waren vragen van u, voorzitter. U vroeg wat we gaan doen om te voorkomen dat de Waddenzee die status gaat verliezen. Laat ik ermee beginnen dat de Waddenzee ons enige natuurlijke Werelderfgoed is en dat ik daar hartstikke trots op ben. We zullen het niet laten gebeuren dat we die status verliezen. Samen met Duitsland en Denemarken nemen we de zorgen van UNESCO serieus. Ik heb daar op 30 september over gesproken met mijn Duitse collega in Berlijn. Ik ga binnenkort ook met mijn Deense collega praten. In de trilaterale verklaring, die ik binnenkort verwacht te ondertekenen, staat hoe we in de komende jaren omgaan met de bescherming van de Waddenzee. We investeren onder meer verder in de bescherming van iconische soorten, zoals de zeehond en trekvogels, en we stellen een strategisch planMER op voor het hele Waddengebied, over die drie landen heen. We hebben richting UNESCO al een belangrijke stap gezet door de gaswinning in Ternaard te voorkomen, zoals net werd aangegeven, en door het opnemen van de bescherming van het Werelderfgoed in de Omgevingswet. Ik werk momenteel aan het vertalen van de uitzonderlijke universele waarde in meetbare indicatoren en we investeren veel in het verbeteren van de natuur van de Waddenzee. Denk aan een vismigratierivier bij de Afsluitdijk of het herstel van de dynamiek op de Boschplaat op Terschelling. Tijdens de missie van UNESCO aan het Werelderfgoed de Waddenzee medio volgend jaar willen we UNESCO laten zien wat voor uitdagingen we hebben en welke oplossingen we zien. We richten ons echt op de dialoog met UNESCO.

Dan de vraag hoe het staat met de voortgang van het cumulatierapport, waar UNESCO om vraagt. De uitvoering van de trilaterale strategische planMER is dit voorjaar opgestart. We doen dat samen met de andere landen en we zijn voor de voortgang ook afhankelijk van de afstemming met die landen. Het klopt niet dat de deadline van UNESCO overschreden zou zijn. We zijn juist in goed overleg met UNESCO over de planning. Naar verwachting zal de planMER, die we over drie landen heen uitvoeren, begin 2028 afgerond worden. Dat is op tijd voor de gestelde deadline van 1 februari 2028.

Dan een vraag over de zoutwinning door Frisia. De staatssecretaris van KGG gaat, zoals u weet, over die zoutwinning. Hij heeft een ontwerpbesluit genomen over de

wijziging van het winningsplan. Als er een natuurvergunning moet worden verleend, dan ben ik daarvoor inderdaad het bevoegd gezag. Op dit moment ben ik in overleg met Frisia om te bekijken of de wijziging van het winningsplan ook leidt tot een aanpassing van de natuurvergunning. Frisia mag geen zout winnen zonder geldige natuurvergunning; dan kan ik handhavend optreden. Er is nu alleen geen aanleiding om het vergunningsproces on hold te zetten. De natuurlijke waarden van de Wadden zijn een belangrijk uitgangspunt voor mij bij de beoordeling van de natuurvergunning.

Dan heb ik het blokje over het betrekken van bewoners, waarover het CDA een vraag had. Zoals net al is uitgelegd, is Rijkswaterstaat de voortouwnemer om te komen tot nieuwe Natura 2000-beheerplannen. In dat kader worden verschillende gesprekken gevoerd met relevante partijen, zoals stakeholders, het omgevingsberaad en gebruikers. Dat heeft de minister van IenW net aangegeven. Die partijen worden geïnformeerd en betrokken. Ik ben verantwoordelijk voor het beleidskader natuur. Voordat hierover besluiten worden genomen, zullen de sociaal-economische effecten gewogen worden. Dat heeft het Kamerlid Koorevaar nadrukkelijk als toezegging gevraagd. Daarvoor ben ik zelf in gesprek met bijvoorbeeld organisaties als Wij zijn de Wadden. Ik ben volgens mij een maand of anderhalf, twee geleden naar Terschelling geweest om met twee mensen van die organisatie te spreken. We hebben daar ook de afspraak gemaakt dat we hen in het traject van het beleidskader gaan kennen. We spreken gemeenten en andere stakeholders, maar het is mij heel duidelijk geworden dat ook deze groep en andere groepen er gewoon nadrukkelijk bij betrokken willen worden.

Dan heb ik vragen van mevrouw Wiersma over de BISI en garnalen. Hoe worden de toestand van de natuur en de oorzaken van achteruitgang vastgesteld? Welke rol speelt de BISI-methode daarbij? De toestand van de natuur in de Waddenzee wordt periodiek vastgesteld via het geldende monitoringsprogramma onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. In de zomer van 2025 zijn er weer VHR-rapportages ingediend bij de Europese Commissie en heeft de staatssecretaris u hierover geïnformeerd. In het commissiedebat van 16 juni heb ik uitgebreid met uw Kamer over de BISI-methode gesproken, naar aanleiding van een reactie op het positionpaper van emeritus hoogleraar Jaap van der Meer. We hebben daar toen hele debatten over gehad. Ik heb daarbij benadrukt dat ik groot belang hecht aan een gedegen wetenschappelijke onderbouwing van ons natuurbeleid. Daarom hebben we naast het eerder georganiseerde gesprek dat ik toen heb genoemd, met wetenschappers en sectorpartijen ook een kennisvraag uitgezet bij Wageningen Marine Research. WMR is ook gevraagd om een analyse te maken van BISI in zijn huidige vorm, met daarbij de bezwaren die wetenschapper Van der Meer daarop heeft geuit. Bij deze analyse worden ook weer externe deskundigen betrokken, waaronder experts van de Rijksuniversiteit Groningen, het NIOZ en het CBS. Professor Van der Meer is zelf ook betrokken bij dit proces.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Wanneer kunnen we de uitkomsten daarvan verwachten? Worden die dan ook betrokken in alle plannen waar we het net over gehad hebben? Dit lijkt me namelijk nogal wat, en terecht.

Minister **Van Essen**:

Zoals ik net al liet weten en ook in dat debat zei, wil ik gewoon een brede wetenschappelijke basis hebben, een wetenschappelijk oordeel. Ik verwacht dat die analyse binnen afzienbare tijd komt. Die zal ik dan ook met u delen.

Dan een vraag van mevrouw Wiersma over de vergunningverlening ten aanzien van de garnalenvisserij. Welke lessen zijn getrokken uit de evaluatie rondom dat proces? De vorige staatssecretaris van LVVN heeft deze natuurvergunning verleend. Van dit proces van vergunningverlening heeft geen evaluatie plaatsgevonden. In de verleende vergunning zijn wel meerdere inhoudelijke evaluatiemomenten ingebouwd, om tijdig te kunnen bijsturen wanneer dat nodig is. Ik zal die evaluaties zorgvuldig invullen en alle betrokken partijen daarbij betrekken.

Dan heb ik nog twee vragen van de heer Van Houwelingen. Als er toegangsbeperkende maatregelen zouden worden genomen, zoals de omleidingen die de minister van IenW heeft genoemd ... Ik heb vanuit mijn tijd als wethouder trouwens de ervaring dat dat heel goed werkt. Dat heb ik ook met Wij zijn de Wadden besproken. Daar merkte ik veel herkenning bij het punt dat je dingen ook slim met elkaar kunt inregelen wanneer je de natuur beschermt, waardoor je uiteindelijk gewoon op je eiland kunt doen wat je altijd al gewend was. Maar dan even een antwoord op de vraag van de heer Van Houwelingen. De TBO's kunnen die maatregelen dan nemen. Dat is bijvoorbeeld Staatsbosbeheer als je het over de Boschplaat heeft. Het kan dan om natuurlijke afscheidingen gaan, bijvoorbeeld sloten, heggen of anderszins, maar het kunnen ook bordjes zijn; die kent u allemaal wel, denk ik, van de weekendwandelingen of wat u dan ook maakt.

De heer Van Houwelingen vroeg ook nog: kun je ook niets doen? We hebben de VHR natuurlijk gewoon geïmplementeerd als Nederland. We hebben het hier recent met enkelen van u ook over het Ontwerp-Natuurplan gehad. Wij zijn gewoon gehouden aan het in goede staat van instandhouding houden van natuurgebieden en het stoppen van achteruitgang. Daar houdt dit kabinet zich ook aan en daarmee is niets doen geen optie.

De voorzitter:

VHR is Vogel- en Habitatrichtlijn.

Minister Van Essen:

Ja. Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dan de heer Van Houwelingen.

De heer Van Houwelingen (FVD):

Op het eerste punt. Oké, bordjes, sloten en zo. Kunnen het ook hekken zijn? Is dat ook een optie?

Minister Van Essen:

Ik heb op dit moment geen beeld dat de TBO's op die eilanden hekken willen plaatsen. Het zijn dus de dingen die ik nu noem. Dat is ook wat ze mij hebben verteld toen ik bijvoorbeeld met ze op de Boschplaat was.

De heer Van Houwelingen (FVD):

De vraag is niet of u dat wilt aanwijzen of zo. Kan dat eruit komen? Kan dat het resultaat zijn? Dat is waar mensen zich zorgen over maken op de Waddeneilanden.

Minister Van Essen:

Ik denk dat we met dit debat en de uitlatingen van de minister van IenW, die hij ook namens mij doet, heel veel hebben aangegeven over hoe wij kijken naar het afsluiten van gebieden. We hebben er veel vertrouwen in dat we met inwoners gewoon tot goede gesprekken kunnen komen — die zijn ook al gaande — over hoe je de natuur kunt beschermen zonder het gebruik door eilanders aan te tasten. Daar heb ik gewoon vertrouwen in. Als er uit een participatietraject komt dat iedereen een hek een goed idee vindt, vind ik een hek ook een goed idee. Als daaruit komt dat een heg moet worden aangeplant, vind ik dat ook een mooi idee. Ik wil dat nu niet hier uitsluiten, terwijl we juist zeggen dat we de tijd nemen om mensen te consulteren, bijvoorbeeld bij het Beleidskader Natuur Waddenzee. Daar wil ik eigenlijk niet op vooruitlopen.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Natuur beschermen is ook natuur beheren. We hebben het hier nu wel over het potentieel afsluiten van leefgebieden van mensen. Ik heb toevallig een stuk gevonden van een monitoring van broedvogels op Ameland. Daarin zien we dat er in 2001 vier broedparen van grauwe ganzen waren op Ameland en dat er inmiddels 644 zijn. Dat kan ook impact hebben op de andere broedvogels. Is de minister bereid om ook hier eens kritisch naar te kijken, hoe het uit de hand lopen van dergelijke populaties ook van invloed kan zijn op al die andere populaties, voordat we hier gebieden al dan niet gedeeltelijk af gaan sluiten voor de mensen die daar al heel lang wonen?

Minister **Van Essen**:

Volgens mij hebben we net aangegeven hoe wij kijken naar het permanent afsluiten van nieuwe gebieden. Ten aanzien van de grauwe gans heel specifiek heb ik vrij recent een onderzoek aangekondigd om te kijken of die ook vergunningsvrij bestreden kan worden. Volgens mij geven we er daarmee blijk van dat we het probleem kennen dat er op sommige locaties is. Volgens mij ontvangt u aan het einde van het jaar de onderzoeken over de herziening van het jachtstelsel. Dat kan helpen om zo'n populatie te bestrijden.

De **voorzitter**:

Ik dacht dat u al twee interrupties gehad had, mevrouw Wiersma. Neem me niet kwalijk. Tot slot.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Dat is wel relevant: welke oplossing voor welk probleem? De oplossingen die komen, het afsluiten van gebieden of het aanpakken van dit soort drukfactoren, moeten wel echt in relatie staan tot elkaar. Dat belang wil ik gewoon even goed benadrukken.

Minister **Van Essen**:

Dank voor de suggestie.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

De minister zegt zojuist dat de natuur achteruitgaat. Ik begrijp dat die BISI-systematiek niet meer gebruikt mag worden. Hoe wordt die verslechtering dan aangetoond? Dus niet de verandering, maar de verslechtering van de natuur.

Minister **Van Essen**:

Deze discussies hebben we al vrij recent in een heel natuurdebat gevoerd. Wij leveren gewoon VHR-rapportages aan. We doen daar onderzoek naar. We doen metingen in gebieden. We weten heel veel over hoe habitatsoorten achteruitgaan. Dat is voor ons

aanleiding om te handelen. Daar wil ik het even bij laten, voordat dit debat weer hetzelfde gaat als dat over het Natuurplan de vorige keer.

De **voorzitter**:

Goed. De heer Goudzwaard heeft ook nog een vraag.

De heer **Goudzwaard** (JA21):

Ik ben heel erg benieuwd of de huidige bedrijvigheid, recreatie en mobiliteit in stand kunnen blijven. Wij hebben volgens mij te maken met het feit dat er steeds meer bijzondere habitattypes of -soorten bij kunnen komen. Dat zou automatisch betekenen dat de handhaving vele malen strenger gaat worden en dat er dus zeer waarschijnlijk in de nabije toekomst wel gebieden afgesloten moeten worden. Kan de minister daar even kort op reflecteren?

Minister **Van Essen**:

Veel duidelijker dan de commissie het heeft gehad dan van deze twee bewindspersonen krijg je het bijna niet. Wij zijn geen voorstander van het permanent afsluiten van nieuwe gebieden. Het klopt theoretisch dat de habitattypes kunnen verschuiven. Die kunnen erbij komen en die kunnen eraf vallen. Vogels in water kunnen een ander leefgebied gaan zoeken. Maar we moeten wel uiteindelijk concluderen dat het Waddenzee en het Waddengebied gewoon echt unieke waarden hebben die het beschermen waard zijn, maar wel nadat je daar een goed gesprek over hebt gehad met mensen en inwoners en met maatregelen die ook zin hebben.

De heer **Goudzwaard** (JA21):

Dat klinkt echt hartstikke goed, dus dank voor dat antwoord, minister. Edoch, je ziet allerlei initiatieven, zoals oude perenbomen storten zodat er hele nieuwe leefomgevingen op de zeebodem komen, waar ik eigenlijk een beetje benauwd van word als ik daarover na ga denken, want dan creëren we juist een situatie waarin we dus wel nieuwe habitattypen of nieuwe soorten gaan creëren. Dan gaat Europa zeggen: jullie moeten daarnaar gaan acteren. Mocht dat gebeuren, wat gaat de minister dan doen?

Minister **Van Essen**:

Dat voorbeeld van de heer Goudzwaard gaat over herstelmaatregelen, mitigerende maatregelen, omdat we in beschermde gebieden activiteiten gaan ontplooiën die daar eigenlijk niet horen. Het voorbeeld van die perenbomen gaat volgens mij over windparken aanleggen in een Vogelrichtlijngebied of in een beschermd gebied, waardoor je moet compenseren voor de schade die je aanricht. Als je dat vanwege die reden doet, lijkt dat me een hele goede ingreep, want daarmee kun je dus wat doen in het gebied. Het is een compenserende maatregel. Het is niet iets wat gewoon los op zichzelf staat en uit leukigheid ontstaat, om het zo maar te zeggen.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Ik wil eigenlijk naar de staatssecretaris gaan. Een korte vraag van de heer Van Houwelingen.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

De minister is heel bezorgd over het natuurgebied en over dat het allemaal zo erg is wat daar aan de hand is, maar de vliegbewegingen, de vliegbasis, de windmolens, de kabel over Schiermonnikoog, worden die ook nog meegenomen? Dat heb ik ook in mijn

betoog verwerkt. Gaat de minister met zijn collega's praten, bijvoorbeeld met de minister van Defensie dat we wat minder vliegbewegingen moeten hebben op Vlieland? Gebeurt dat ook?

Minister Van Essen:

Juist die cumulatieve druk die door al die ontwikkelingen ontstaat, is de reden waarom we dat Beleidskader Natuur Waddenzee willen maken, juist om te zien wat al die ontwikkelingen nou doen met de natuur. We hebben natuurlijk ook gewoon afgesproken dat we niet meer zomaar allemaal van dat soort ontwikkelingen nieuw laten ontstaan. Dat is ook de reden dat ik net refereerde aan de trilaterale samenwerking met Denemarken en Duitsland, aan wat we daarin met elkaar hebben afgesproken en aan de verklaring die we binnenkort gaan ondertekenen.

De voorzitter:

De vervolgvraag doen we straks even, in de tweede termijn. We gaan nu even eerst naar de staatssecretaris.

Staatssecretaris Bertram:

Voorzitter, dank u wel. Mij rest een aantal vragen van mevrouw Boelsma over de concessie; mevrouw Wendel vroeg daar ook naar.

We zetten alles op alles om die nieuwe concessie januari '29 van kracht te laten zijn. We hebben op dit moment ook geen indicatie dat we dat niet gaan halen, want nadat die concessie is verleend hebben we nog ruim een jaar voor de implementatie. Bij de NS hadden ze ongeveer een jaar nodig voor de implementatie, dus we gaan ervan uit dat we dat halen.

Dan was er de vraag: stel nu dat er niemand inschrijft. We hebben natuurlijk allerlei rondes van inlichtingen die horen bij het proces. Daaruit kunnen we niet opmaken dat er geen enkele belangstelling zou zijn, dus wij gaan ervan uit dat er voldoende partijen zijn die aan die concessie meedoen.

De laatste vraag was of er al nagedacht wordt over de volgende concessie. Nu nog niet, want we zitten nu nog midden in het organiseren van de concessie die in '29 in moet gaan. Het is wel zo — dat zei de minister ook al — dat het een relatief korte concessie is, van zeven jaar; dat is ook zo met de Kamer afgesproken. Zodra we dit achter de rug hebben, gaan we dus gelijk door met het voorbereiden de volgende concessie.

De voorzitter:

Dat was het?

Staatssecretaris Bertram:

Dat was het.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan gaan we over naar de tweede termijn van de Kamer, één minuut en twintig seconden per woordvoerder. Mevrouw Vellinga-Beemsterboer.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer (D66):

Dank u wel, voorzitter. Dit is pas mijn tweede Waddendebat als Kamerlid. Als wethouder

van Vlieland heb ik er ook best een aantal gevolgd. Wat mij iedere keer opvalt, is dat we van incident naar incident gaan: dan weer een haven op Terschelling, dan weer de vaarroute naar Ameland. Vandaag heb ik geprobeerd te kijken wat er nou onder ligt. Ik hoop dat de minister dat ook ziet. Hoe voorkomen we nou dat we voor het Waddengebied steeds weer met dit soort vragen komen te dealen? Ik wil graag van de minister weten of hij ten principale erkent dat het Waddengebied, en in het bijzonder de Waddeneilanden, zo uniek is dat het heel vaak, misschien wel altijd, om hele speciale aandacht vraagt, om uitzonderingen en om maatwerk. Daarom wordt er ook om een Waddentoets gevraagd. Dat kan je in beleid doen, of in de uitvoering, of in hoe je het afstemt of financiert. Dan gaat het natuurlijk niet alleen over natuur en infra, waar we het vandaag over hadden, maar soms ook over beleid van VWS, SZW of OCW. Dat is waarom die coördinerende rol zo belangrijk is. Dat wil ik heel graag nog horen van de minister. Als dit nou de rode draad is hoe de minister zijn coördinerende rol inzet, dan zetten we volgens mij een hele mooie stap.

Daarbij wil ik de minister ook nog iets heel belangrijks meegeven. Toen ik begon als wethouder op Vlieland, dacht ik: jemig, wat een bestuurlijke spaghetti. Maar dat valt erg mee. Als je het leert kennen, als je je erin verdiept, dan zit er een hele goede logica in. Ik geef dus een waarschuwing aan de minister mee: wees heel voorzichtig met wat je verandert in de governance en luister vooral goed naar de mensen in het gebied. Er zijn namelijk veel mensen bij betrokken en die verdienen allemaal hun stem.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):
O, en ik vraag een tweeminutendebat aan!

De **voorzitter**:

Net op tijd!

Mevrouw **Boelsma-Hoekstra** (CDA):

Dank u wel, voorzitter. Ik ben eigenlijk best tevreden over dit debat. Ik denk dat wij als commissie behoorlijk eensgezind waren, vooral over de afsluiting van de gebieden op de eilanden. We hebben gehoord dat dat niet zomaar gaat en de eilandbewoners goed betrokken worden. Dat vind ik mooi om te horen. Dat mag ook weleens gezegd worden. Er zitten hier drie bewindspersonen. Dat is ook al uniek. Zij hebben dat ons meegegeven. Dank daarvoor. Wij blijven dit natuurlijk op de voet volgen. Dat kunt u van ons verwachten.

Daarnaast hoorden we dat Ameland linksom of rechtsom bereikbaar blijft. We hoorden dat de concessie nog steeds op tijd gaat komen. Als het anders is, dan horen we het graag. Dank voor de beantwoording. Ik denk dat de eilanders zich goed hebben laten horen. Samen met de bewindspersonen heeft dat geresulteerd in iets waarin zij stappen kunnen gaan zetten, samen met ons, om een goed leefbaar en mooi Waddengebied te houden.

Tot zover.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Mevrouw Wiersma van de BBB.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Ja, ook wel een beetje ordentelijk, want er zijn gewoon heel veel vragen gemist. Ik vind eigenlijk niet dat een tweede termijn daarvoor bedoeld is. Maar goed, laten we beginnen.

Ik ben iets minder tevreden. Ik zou bijna willen voorstellen om de bewoners op de eilanden ook als kwetsbare soort aan te merken, want misschien worden ze dan beter beschermd in hun leefgebied dan het nu lijkt. Het kan niet zo zijn dat zij ondersneeuwen. Ik had aan de minister de vraag gesteld met welke soorten het zodanig slecht gaat dat afsluiting gerechtvaardigd is. Daarnaast had ik een vraag gesteld over schelpenwinning en of er in gesprek gegaan wordt met de provincie Fryslân en de sector, want die wachten daarop. Het was min of meer een toezegging. De motie is aangehouden, maar anders moeten we die alsnog in stemming brengen. Ik hoor het graag.

Ik heb tot slot nog een vraag. We hebben het ook gehad over de Waddenferry tussen Wieringen en Texel. Is de minister bereid om dit gesprek met Hollands Kroon en de initiatiefnemer van de ferry aan te gaan en samen te zoeken naar praktische oplossingen, zodat dit kansrijke initiatief verder kan worden ontwikkeld? Dat loopt bij de gemeente Hollands Kroon. Daar zal de minister ongetwijfeld het een en ander vanaf weten. Het gaat over een terrein waar op dit moment zonnepanelen liggen. Zij zouden daar graag parkeerruimte van willen maken. Dat betekent dat die zonnepanelen wat omhoog moeten. Het zijn allemaal mooie koppelkansen die een enorme impuls voor dat gebied kunnen betekenen. Ik zou zeggen dat het win-win is. Ik ben heel benieuwd naar de beantwoording.

De **voorzitter**:

Dank u wel, mevrouw Wendel.

Mevrouw **Wendel** (VVD):

Voorzitter. Ik zit aan deze kant eigenlijk ook echt met een goed gevoel. In alle openheid: de VVD had de afgelopen tijd echt zorgen — buikpijn, durf ik wel te zeggen — over de conceptbeheerplannen die op tafel lagen. We zaten vooral met de vraag: is dit dan een balans tussen inwoners, ondernemers en natuur? Ik ben echt blij dat de minister gereflecteerd heeft op het proces dat bij Rijkswaterstaat heeft plaatsgevonden. Het heeft mij gerustgesteld dat de minister heeft gezegd: we gaan met inwoners aan tafel om open met elkaar het gesprek aan te gaan en we houden niet stoïcijns vast aan de plannen die al dan niet op tafel lagen. Daarvoor wil ik de minister echt bedanken. Ik ga uiteraard het proces op de voet volgen.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. De heer Goudzwaard van JA21.

De heer **Goudzwaard** (JA21):

Bij al dit enthousiasme kan ik niet achterblijven. Ik ben ook behoorlijk positief. Ik hoorde minister Van Essen praten over hoe hij kijkt naar de toegankelijkheid op de eilanden. Ik

wil er vertrouwen in hebben dat dat goed gaat komen. De bereikbaarheid van de eilanden blijft natuurlijk een punt van zorg, maar als minister Karremans dat met dezelfde daadkracht en energie aanpakt zoals de Willem Barentszkade toentertijd is aangepakt, dan moet dat ook vast wel goed komen. We blijven het nauw volgen. Hartelijk dank voor alle goede woorden.

De voorzitter:

Dank u wel. Tot slot is het woord aan de heer Van Houwelingen van Forum voor Democratie.

De heer Van Houwelingen (FVD):

Dank voor de beantwoording. Het zal u niet verbazen dat ik wat minder positief ben. Nu worden er beheerplannen ontwikkeld. Wij zien geen enkele reden waarom er nu ineens beheerplannen ontwikkeld zouden moeten worden. Het kabinet gaf al duidelijk antwoord: dat moet omdat we in de Europese Unie zitten. Daar komt het uiteindelijk op neer. We moeten dus beheerplannen gaan ontwikkelen. Die worden uiteindelijk niet door de inwoners ontwikkeld en vastgesteld, maar door het Rijk. Daar was het kabinet ook duidelijk over. Het kan ook betekenen dat er hekken geplaatst worden. Dat werd niet uitgesloten. We zullen het goed volgen, maar we zijn behoorlijk bezorgd.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik sla mijn termijn namens PRO even over. Ik wil graag de toezeggingen voorlezen. O, ik ga nu te snel. Het kabinet zit met papieren te ritselen. We schorsen even voor vijf minuten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

We gaan weer verder. Meneer Karremans.

Minister Karremans:

Ik begin met de schelpenwinning. We gaan op korte termijn in overleg. Dat komt dus helemaal goed.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer vroeg ...

De voorzitter:

Er is een interruptie van mevrouw Wiersma.

Mevrouw **Wiersma** (BBB):

Op welke termijn is dat? Krijgt de Kamer daar een terugkoppeling van?

Minister Karremans:

De Kamer krijgt daar vanzelfsprekend een terugkoppeling van.

De voorzitter:

En de termijn?

Minister Karremans:

Zo snel mogelijk. Dat duurt geen maanden meer. Laten we afspreken: dit jaar.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer had een terecht punt. Zij heeft er natuurlijk veel ervaring mee als wethouder. Dat is dus evident het geval. Dat komt in dit debat ook heel duidelijk naar voren. We hollen een beetje van incident naar incident. Ik noem de haven en Terschelling. Het is een feit dat we samen de handschoen hebben opgepakt en het Rijk echt in de buidel heeft getast om dat te doen, terwijl het een gemeentelijke kade is. Ik vind het een beetje vervelend om het te betitelen als "een negatief incident". Ik vind het juist wel goed dat we dat gedaan hebben. Het onderschrijft juist de unieke positie van de eilanden. Reken maar dat ik daarna door veel wethouders ben gebeld die zeiden: ik heb ook nog een kade die op instorten staat! Dat doen we nergens. Ik heb gelijk gezegd: we doen het één keer en nergens anders. Dat is de verhouding die we hebben. Normaal krijgen gemeenten gewoon geld in hun gemeentefonds. Ook ik was als wethouder verantwoordelijk, niet alleen voor het Kralingse Bos en de honden daar, maar ook voor de kades. Die hebben we netjes onderhouden met het geld dat we kregen vanuit het gemeentefonds. Dat hoor je als gemeente te doen. We hebben nu een uitzondering gemaakt, omdat anders het eiland gewoon op slot gaat. Dat is het geval. Dat typeert het maatwerk dat we bieden richting de eilanden. Het werd al eerder onderstreept, maar het feit dat we hier met drie bewindspersonen zitten, toont onze commitment aan, net als de overleggen die we voeren in de regio. De minister van LVVN was op de toogdag digitaal aanwezig en ik was er fysiek. We proberen dus te laten zien dat we het belangrijk vinden. Dat was het op dit punt.

Mevrouw **Vellinga-Beemsterboer** (D66):

Ik voel toch even de behoefte om het een en ander te verduidelijken. Dit was mijn vraag niet. Het zijn incidenten, maar ook mooie voorbeelden waarin het iedere keer weer opgelost is. De vraag erachter is hoe je ervoor zorgt dat je niet iedere keer alles uit de kast moet trekken om weer zo'n mooi voorbeeld te creëren, maar dat je dit gewoon het beleid maakt. Hoe borgt de minister dat in zijn coördinerende rol? Het vraagt ook van zijn collega's dat je die behandeling van het Waddengebied, de afstemming, de afwijking en het maatwerk dat daar af en toe nodig is, standaard tussen de oren hebt. Het gebeurt nu nog te vaak dat er achteraf een seintje moet komen, in de zin van: wacht even, dit werkt hier niet op deze manier. Daarom noem ik bewust ook andere ministeries. We kunnen hier met het hele kabinet wel zitten. Iedereen krijgt vroeg of laat een keer met dit gebied te maken, met een kort of groot besluit. Hoe borg je dat?

Minister **Karremans**:

Voor een groot deel is dat geborgd in het bestuurlijk overleg dat we standaard hebben met de Wadden. Daar komt het natuurlijk gewoon op tafel. Ik denk dat het ook in de systematiek van het gemeentefonds zit. Normaal gesproken krijg je een bepaald bedrag per inwoner. De Wadden krijgen wat meer, omdat het een unieke situatie is. Het zit voor een deel ook bij BZK. Ik denk dus dat het er voor een deel al in zit. Of je zo'n situatie als bij de Willem Barentszkade, die natuurlijk heel uniek en lastig is, met een hele oude kade ... Het laat zien dat je als Rijk af en toe moet inspringen. Dat zal ook nodig blijven, denk ik. Niet alles kan gemanaged worden door de governance die we hebben. Af en toe neem je een besluit, zoals: dit gaan we nu gewoon doen. Daar ben je voor als bestuurder. We hebben het letterlijk op een vrijdagmiddag met elkaar beklonken. De hoofdrolspelers zitten hier op de publieke tribune. We hebben toen gezegd: zo gaan we het doen. We zagen alle drie dat het nodig was om te doen.

Dan het punt over de zonnepanelen op de parkeerplek. We zijn zeker bereid om te

kijken hoe die ondernemers geholpen kunnen worden. Ik stel voor dat de gemeente dit voorstel eerst met Rijkswaterstaat bespreekt. We zullen daar ook even contact over opnemen, om die mogelijkheden te verkennen. Dat pakken we op.

Volgens mij heb ik dan de vragen beantwoord die aan mij waren gesteld.

De voorzitter:

Volgens mij waren er nog een of twee vragen voor de minister van LNVN.

Minister Van Essen:

Ik had er nog eentje: met welke soorten gaat het slecht? Dat was gelinkt aan het afsluiten van gebieden. Volgens mij hebben we daar voldoende over gezegd, maar een algemene bloemlezing over hoe goed of slecht het gaat met de soorten is dat 61% van de broedvogels sinds 1991 een langdurige achteruitgang vertoont. Het zijn 19 van de 31 soorten die daar voorkomen. Ook 33% van de trekvogels vertoont al langere tijd een negatieve trend.

De voorzitter:

Met die treurige mededeling zijn we aan het einde gekomen van dit debat, maar niet voordat ik een aantal toezeggingen heb voorgelezen.

- De minister van Infrastructuur en Waterstaat zal na het gesprek met de Waddenbestuurders van 12 november over onder andere het rapport van De Graeff een terugkoppeling sturen aan de Kamer. Dat is een toezegging aan mevrouw Vellinga-Beemsterboer.
- Het ministerie van BZK informeert begin 2027 de Kamer over hoe de Waddentoets geformaliseerd kan worden in de beleidscyclus omtrent het Waddengebied. Dat is een toezegging aan mevrouw Boelsma-Hoekstra.
- De minister van LNVN deelt binnen afzienbare tijd de uitkomsten van het onderzoek over onder andere de BISI-methode, uitgevoerd door Wageningen Marine Research. Een toezegging aan mevrouw Wiersma.
- De minister van Infrastructuur en Waterstaat gaat op korte termijn in gesprek met de provincie Friesland en de sector over de schelpenwinning en informeert de Kamer hierover voor het eind van het jaar. Een toezegging aan mevrouw Wiersma.

Mevrouw Vellinga-Beemsterboer heeft een tweeminutendebat aangevraagd waarin dit debat afgerond kan worden met het indienen van moties.

Ik wil iedereen hartelijk bedanken: de aanwezigen die soms helemaal van de ... O, nog een vraag.

Mevrouw Wiersma (BBB):

Ik heb toch nog even één vraag, want het gaat wel heel snel zo. Ik heb een beetje het gevoel ... In de eerste termijn waren er heel veel openstaande vragen. Die werden door de voorzitter naar de tweede termijn doorgeschoven. Toen heb ik de belangrijkste daar maar in genoemd. Dit debat staat tot 18.00 uur, dus ik snap de spoed niet helemaal. Ik zou eigenlijk nog een toezegging van de minister van LNVN willen vragen om met een lijst te komen — want hij doet nu een beetje hoog over, van "zoveel procent" — en met

de Kamer te delen om welke soorten het precies gaat en wat de aantallen zijn die daarbij horen. Dan neem ik het maar dat we dat op deze manier nu doen, met heel veel onbeantwoorde vragen die ik nog op mijn lijst heb, maar dat zou ik willen vragen.

De voorzitter:

Mevrouw Wiersma, ik heb u in de eerste termijn anderhalve minuut extra spreektijd gegeven, dus ik vind het een beetje flauw om dit nu op zo'n manier af te ronden. Ik ga nog even het woord geven aan de minister van LVVN en daarna ga ik de vergadering sluiten.

Minister Van Essen:

Er wordt altijd een beetje een soort van geheimzinnig gedaan over al die gegevens. Dan moeten die weer naar de Kamer toe komen en dan moeten we die opnieuw vertellen, maar dat zijn dingen die gewoon openbaar zijn. Dit staat gewoon in de VHR-rapportage. Het staat ook in het document Staat van de Wadden. Daar kan de Kamer gewoon bij. Als u wilt, dan zorgen we dat er specifiek voor mevrouw Wiersma even een linkje komt naar waar die documenten staan.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is hiermee een einde gekomen aan de vergadering. Ik wou de bewoners van de Waddeneilanden danken voor hun komst naar Den Haag en ook het andere publiek danken voor de komst naar dit debat. Ik wil de Kamerleden bedanken voor de goede vragen die gesteld zijn aan het kabinet en het kabinet voor de antwoorden.

Sluiting 17.26 uur.